

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maruša Ikovic

Legitimnost in legalnost napada zveze NATO na Jugoslavijo leta 1999

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maruša Ikovic

Mentor: izr. prof. dr. Iztok Prezelj

Somentor: doc. dr. Milan Brglez

Legitimnost in legalnost napada zveze NATO na Jugoslavijo leta 1999

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

ZAHVALA

V prvi vrsti bi se rada zahvalila svojemu mentorju, izr. prof. dr. Iztoku Prezlju, za ponovno sprejeto mentorstvo, trud in za vse strokovne nasvete pri izdelavi magistrskega dela. Iskrena hvala za hitro odzivnost, korektnost in intelektualno vodenje v pravo smer, da je naloga dobila svojo končno obliko.

Želela bi se zahvaliti tudi svojemu somentorju, doc. dr. Milanu Brglezu, za sprejeto somentorstvo in za pomoč pri izdelavi magistrskega dela.

Posebno zahvalo in spoštovanje bi rada izrazila svojim staršema, Franciju in Tanji, ki sta mi stala ob strani skozi celotno življenje, ne samo v času študija. Ne morem se vama dovolj zahvaliti, da sta mi omogočila študij na fakulteti in mi stala ob strani ob prepotrebni trenutkih in dogodkih ter me vzpodbujala h končanju študija. Vajine besede in podpora v trenutkih, ko mi je motivacija padla, so eden izmed temeljnih razlogov, da je naloga končana.

Iskrena hvala tudi fantu Alešu za vso podporo in zaupanje. Najini večurni pogovori, konstruktivno debatiranje o problematiki naloge in tvoji trdni argumenti, so močno vplivali na končen izgled naloge. Hvaležna sem ti za vsako vzpodbudno besedo, ki mi je pomagala in vplivala na zbrano in trdo delo. Hvala!

Iskrena hvala tudi vsem ostalim, ki ste mi na kakršenkoli način pomagali v času študija, pa tukaj niste posebej omenjeni!

Hvala vsem in vsakemu posebej!

POVZETEK

Legitimnost in legalnost napada zveze NATO na Jugoslavijo leta 1999

Nesoglasja med kosovskimi Albanci in kosovskimi Srbi so v dolgoletni krvavi zgodovini odpirala mnogo vprašanj glede teritorialne pripadnosti. Po zametkih razpada takratne SFRJ in naraščajočih pobojih med prebivalci, je svojo pozornost v ta del sveta usmerila mednarodna skupnost. Naraščajoče spopade in težek položaj je izrazil tudi VS ZN in že leta 1998 sprejel več Resolucij, v katerih je ostro obsojal dogajanje na območju ter zahteval takojšnjo umiritev razmer in prekinitve ognja. Zaradi nespoštovanja Resolucij obeh vpletenih strani in mirovnih pogajanj v Rambouilletu, ki ponovno niso prinesla zelenega konsenza, se je v spor vpletla tudi zveza NATO. Na lastno pobudo in brez predhodne avtorizacije s strani VS ZN, je marca leta 1999 NATO, v luči humanitarne intervencije, napadel suvereno državo ZRJ in tako pod vprašaj postavil legitimni in legalni vidik napada. Humanitarna intervencija je glavni imperativ legitimnega vidika, na drugi strani pa kritiki izpostavljajo lastne sebične interese NATA za doseg svojih ciljev in želje po ponovni vzpostavitvi kredibilnosti zveze. Kljub nestrinjanju avtorjev glede legitimnega in legalnega vidika posredovanja, je napad dobil svoj epilog. Legalno gledano je napad kršil temeljne cilje in načela mednarodnega prava, hkrati pa je bil moralno upravičen, glede na nujnost humanitarne situacije na območju.

Ključne besede: legitimnost, legalnost, humanitarna intervencija, suverena država, mednarodno pravo.

SUMMARY

Legitimacy and legality of NATO's intervention against Federal Republic of Yugoslavia in 1999

Disagreements between Kosovo Serbs and Kosovo Albanians have had opened many territorial affiliation questions in long bloody history. The international community has drawn attention in the area after the first reflections of dissolution of SFRY and ongoing bloodshed. Ascending disputes and ongoing armed confrontations were also highly judged by UN Security Council. In the year 1998 UN SC adopted several Resolutions in which Council strongly condemned actions in the area and required for immediate stabilization of the situation and ceasefire. NATO interfered in dispute on the basics of failure to comply Resolutions by both parties and peace negotiations failure in Rambouillet. In march 1999 NATO, on their own initiative, attacked sovereign state of ZRY without UN SC authorization. Attack itself was initiated under means of humanitarian intervention, which called legal and legitimate aspect of the attack into serious question. On one hand humanitarian intervention was the main imperativ for legitimate aspect, on the other hand critics highlighted selfish NATO interests and great wishes of reestablishing credibility the alliance. Despite disagreements between authors, whether operation was legit whether legal, it did get it's epilog. Legaly looking, the attack violated the main goals and principles of humanitarian law, and was at the same time morally justified, based on the urgency of the humanitarian situation in the area.

Key words: legitimacy, legality, humanitarian intervention, sovereign state, international law.

KAZALO

1	UVOD	8
1.1	METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR	9
1.1.1	Opredelitev problema in ciljev proučevanja	9
1.1.2	Raziskovalna vprašanja	11
1.1.3	Metodologija	12
2	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	13
2.1	Legitimnost	13
2.2	Legalnost	16
2.3	Mednarodno pravo in mednarodna skupnost	17
2.4	Suverena država	17
2.5	Načelo prepovedi uporabe sile	20
2.6	Humanitarna intervencija	21
3	MEDNARODNO PRAVO OBOROŽENIH SPOPADOV (IUS IN BELLO) IN MEDNARODNE POGODBE	23
3.1	Ustanovna listina Združenih narodov (UL ZN)	24
3.2	Splošna deklaracija o človekovih pravicah	26
3.3	Helsinška sklepna listina	27
3.4	Deklaracija o načelih mednarodnega prava in prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami oziroma Deklaracija 7. načel	27
3.5	Martensova klavzula (Martens clause)	28
4	KONFLIKT NA KOSOVU	28
4.1	Začetek oboroženih spopadov	28
4.2	Odgovor mednarodne skupnosti in poskus mirnega reševanja konflikta	30
4.3	Ponovno eskaliranje krize in pogajanja v Rambouilletu	32
4.3.1	Eskaliranje krize	32
4.3.2	Pogajanja v Rambouilletu	33
4.4	Operacija Zavezniška sila in vloga Rusije ter Kitajske	35
4.4.1	Operacija Zavezniška sila	35
4.4.2	Vloga Rusije in Kitajske	37
5	RAZMERJE MED LEGITIMNIM IN LEGALNIM VIDIKOM INTERVENCIJE ZVEZE NATO NA ZRJ	39
5.1	Operacija Zavezniška sila z legitimnega vidika	40

5.2	Operacija Zavezniška sila z legalnega vidika.....	45
5.3	Med legitimnostjo in legalnostjo	50
6	SKLEP.....	53
7	LITERATURA.....	57

SEZNAM KRATIC

ICISS	<i>International Commission on Intervention and State Sovereignty</i> (Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost)
IICK	<i>Independent International Commission on Kosovo</i> (Neodvisna mednarodna komisija za Kosovo)
KFOR	<i>Kosovo Force</i> (Misija zveze NATO na Kosovu)
KLA	<i>Kosovo Liberation Army</i> (Osvobodilna vojska Kosova)
KVM	<i>Kosovo Verification Mission</i> (Misija za nadzor na Kosovu)
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i> (Organizacija severnoatlantske pogodbe)
OAF	<i>Operation Allied Force</i> (Operacija Zavezniška sila)
OZN	Organizacija združenih narodov
SFRJ	Socialistična Federativna Republika Jugoslavija
UL ZN	Ustanovna listina Združenih narodov
UNHCHR	<i>United Nations High Commissioner for Human Rights</i> (Visoki komisar ZN za človekove pravice)
UNMIK	<i>United Nations Interim Administration Mission in Kosovo</i> (Začasna uprava OZN na Kosovu)
UNPROFOR	<i>United Nations Protection Force</i> (Sile ZN za zaščito)
VS ZN	Varnostni svet Združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike
ZRJ	Zvezna Republika Jugoslavija

1 UVOD

Mednarodna skupnost je sistem nacionalnih in suverenih držav, ki so se začele povezovati s ciljem povečati mednarodno varnost in mir. Pravno podlago so si postavile na ciljih in načelih UL ZN (*Ustanovna listina Združenih narodov*), ki jih morajo spoštovati in uveljavljati vse države članice mednarodne skupnosti v svojih mednarodnih odnosih in koeksistenci z drugimi mednarodnimi subjekti. Kršitev temeljnih načel in ciljev UL ZN s strani ene od držav predstavlja mednarodni delikt, ki ga je potrebno reševati. V mednarodni skupnosti in mednarodnem pravu je NATO-v napad na nekdanjo ZRJ (*Zvezna Republika Jugoslavija*) zagotovo tema, ki je dolgo časa puščala odprta vprašanja. V magistrski nalogi bom z vidika legitimnosti in legalnosti analizirala, ali je imel NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) v napadu na ZRJ leta 1999 legalno in legitimno podlago za intervencijo.

Balkan je območje z izredno dolgo politično, etnično, vojaško in diplomatsko zgodovino. Že od nekdaj je bilo to območje tako imenovani sod smodnika. Nestrinjanja in spopadi med balkanskimi narodi potekajo že iz obdobja Ilirov. Eno pomembnejših vprašanj je od nekdaj predstavljalo teritorialno vprašanje Kosova. V dolgoletni zgodovini se kosovski Albanci in kosovski Srbi niso uspeli zediniti glede omenjenega vprašanja. Po končanih grozodejstvih I. in II. svetovne vojne ter zametkih razpada takratne SFRJ (*Socialistična Federativna Republika Jugoslavija*) je kosovsko vprašanje vzbudilo mednarodno pozornost. Mednarodna skupnost je ostro obsojala spopade med kosovskimi Albanci in kosovskimi Srbi. Posledično je VS ZN (*Varnostni svet Združenih narodov*) sprejel tudi več Resolucij, v katerih so zahtevali takojšnjo umiritev razmer in prekinitev ognja na Kosovu. Zaradi neuspešnih poskusov mirnega reševanja sporov in nadaljevanja zaostrovanja razmer, se je v konflikt vmešala tudi zveza NATO. Brez avtorizacije oziroma mandata VS ZN, je začela z vojaško operacijo, Zavezniška sila (*Allied Force – OAF*), marca 1999. V luči humanitarne intervencije je zveza NATO prekoračila pooblastila in postavila omenjen napad pod vprašaj tako z legitimnega, kot tudi z legalnega vidika (Berdal in Economides 2007, 217–245).

Napad NATA na ZRJ leta 1999 je edinstven primer. V 50-letni zgodovini zveze NATO, je bil napad na ZRJ prvi primer, ko je zveza NATO posredovala na pravni podlagi predhodno sprejetih Resolucij VS ZN, ki so obsojale humanitarno situacijo na Kosovu in hkrati brez eksplicitne avtorizacije VS ZN za uporabo sile. Zaradi spornosti posredovanja zveze NATO, so avtorji zagovarjali različne vidike upravičenosti napada. Določeni teoretiki menijo, da so tako grozni zločini in humanitarna kriza primer nujnosti vojaške intervencije (Roberts 1999), ne glede na državno suverenost in mednarodno pravo. Na drugi strani določeni teoretiki menijo, da NATO na čelu z ZDA (*Združene države Amerike*) spoštuje ZN (*Združeni narodi*) in deluje v skladu z njihovimi temeljnimi pravili in načeli, dokler se strinjajo z delovanjem OZN. V trenutku, ko NATO vidi drugačen pristop k reševanju težav kot ZN, svoje cilje uresniči z zlorabo mednarodnih organizacij (v tem primeru VS ZN). Ne glede na mnenja avtorjev, je Jugoslavija zahtevala holistično rešitev, ki je NATO ni imel pripravljene (Keridis in Pfaltzgraff 2000, 231–232).

Odločitev glede posredovanja v imenu druge države predstavlja moralno dilemo, saj so s tem kršena določila nevmešavanja, ki so zapisana v UL ZN (Weller 2008) in tako pod vprašaj postavlja načelo državne suverenosti. NATO je izbral stran v državljanski vojni in postal zračna sila Kosovske osvobodilne vojske (*Kosovo Liberation Army – KLA*) in suvereni državi odvzel del njenega teritorija. VS ZN je bil zgolj pomožna veja velikih zahodnih moči, ki uporabljajo NATO kot orodje za doseganje lastnih ciljev. Gre za spodkopavanje avtoritete VS ZN kot legitimnega telesa, pristojnega za odločitve o mednarodnih intervencijah v smislu ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. ZN so bili samo politično-pravni instrument, ki je omogočil NATU doseči svoje cilje. V tem primeru so bili ZN moralno, legalno in politično marginalizirani.

1.1 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

1.1.1 Opredelitev problema in ciljev proučevanja

NATO je marca 1999 na lastno iniciativo in brez predhodnega pooblastila VS ZN začel letalske napade na ZRJ. Dejansko je v smislu humanitarnih ciljev povzročil humanitarno

katastrofo, pri čemer liberalni argument humanitarne intervencije stoji na načelu varovanja in zaščite človekovih pravic (Holzgrefe in Keohane 2003, 93–95). Postavlja se vprašanje, ali je bil napad NATA dejansko legitimen in legalen. Relevantnost proučevanja teme je predvsem v raziskovanju legitimnih razlogov za napad in posledično preprečitev krize na jugoslovanskih tleh in zlorabe mednarodnega prava in pravnih obvez. Mednje sodijo: uporaba mirnih sredstev reševanja sporov (Bisset 2000), varovanje človekovih pravic in suverenost države. Dejstvo je, da ne obstaja mednarodni legalni instrument, ki bi predpisal humanitarno intervencijo z vojaškimi sredstvi, zato je pomembno reševanje vprašanja (ne)legitimnosti in (ne)legalnosti napada NATA na Jugoslavijo. NATO stoji za svojimi besedami, da je šlo za humanitarno intervencijo in bi nereševanje konflikta prineslo nestabilnost v regiji ter s tem argumentom zagovarja upravičenost napada. Na drugi strani Srbi trdijo, da je šlo za notranji spor in se nobena država ne sme vmešavati v notranje odnose suverene države. Poleg tega NATO ni imel niti mandata VS ZN. Analiziranje napada NATO-vih sil na ZRJ je pomembno predvsem z vidika nadaljnjih »legitimnih« NATO-vih akcij in vrednotenja verodostojnosti mednarodne skupnosti.

Cilj magistrske naloge je prikazati različne poglede in mnenja avtorjev na odzivanje vpletenih subjektov mednarodne skupnosti in na podlagi literature predstaviti legitimni in legalni vidik napada. Zavedam se, da je reševanje konkretnega vprašanja sporno, saj avtorji niso prišli do homogenega zaključka glede legalnega in legitimnega vidika, kar bom v svoji nalogi tudi posebej izpostavila. Neraziskanost vprašanja legitimnosti in legalnosti je pomembna tudi zaradi kasnejših NATO-vih akcij v Iraku in Afganistanu. Na tej točki se postavlja vprašanje NATO-vih nasprotnikov, zakaj iz »humanitarnih razlogov« niso posegli tudi v drugih državah z etničnimi težavami, podobnimi srbskim: v južnem Sudanu, Sierr Leone, Liberiji, Angoli, vzhodnem Timorju, Tibetu in predvsem Turčiji (Pirjevec 2003, 543–544). Prav tako je kosovsko vprašanje postavilo pod velik vprašaj hierarhičnost koncepta varovanja človekovih pravic in suverenosti držav in kateri koncept nadvlada v določeni situaciji? Ali lahko koncept varovanja človekovih pravic postavimo pred koncept suverenosti države? Ali je bil v konkretnem primeru OZN samo NATO-va marioneta za doseg svojih lastnih ciljev ali je ukrepanje zoper suvereno državo in s tem kršenje določil mednarodnega prava manjše zlo, kot dopustiti še nadaljnje kršenje človekovih pravic? Dejstvo je, da so to pomembna vprašanja tudi za nadaljnji razvoj odnosov v mednarodni skupnosti in predvsem verodostojnosti njenih organov, zato bo moj glavni cilj, da na podlagi zbranih pristopov teoretikov predstavim

legitimni in legalni vidik napada NATO-vih sil. Moj cilj bo tako ugotoviti, ali je bil napad morda legalen zaradi moralnih vrednot in varovanja človekovih pravic ter zaježitve širjenja konflikta na širšo regijo? Ali je bil nelegalen glede na pravno-formalni vidik mednarodnega prava in razlogov »humanitarne intervencije« in ali je bil morda nelegalen, vendar legitimen?

Uvodoma bom predstavila mednarodnopravni vidik teme in vse pomembne sklepne listine, deklaracije in mednarodne pogodbe, ki so za konkretno temo temeljni akti pri presoji legalnosti in legitimnosti. Šele na osnovi pravnih virov lahko ocenjujemo legalni vidik. Poleg primarnega cilja, ki bo rdeča nit skozi celotno magistrsko nalogo, bo moj cilj tudi predstaviti teorijo legitimnosti in legalnosti ter opisati in analizirati začetek sovražnosti in stopnjevanje konflikta. Prav tako bo moj cilj prikazati poskus mirnega reševanja sporov s strani VS ZN na osnovi mednarodnopravno sprejetih Resolucij in pogajanj v Rambouilletu, predstaviti mednarodnopravni oziroma legalni vidik napada ter kršitev določil temeljnih aktov in členov Ustanovne listine Združenih narodov in tudi drugih. Nadalje bom analizirala legitimni vidik napada na osnovi pogledov različnih teoretikov ter vzroke in načine utemeljevanja NATO-vih sil za napad. Obenem bom podrobneje preučila pomen notranjepolitičnih zadev suverene države. Poleg tega bom proučila tudi na kakšni osnovi lahko mednarodna skupnost posreduje v suverenost države, v duhu humanitarne intervencije. Odgovore bom aplicirala na konkretnem primeru. Predstavila bom tudi eskaliranje krize, vlogo Rusije in Kitajske ter njun pogled na napad. V zaključku bom odgovorila na vsa zastavljena vprašanja, ki so pomembna predvsem z vidika nadaljnjih NATO-vih intervencij.

1.1.2 Raziskovalna vprašanja

Na podlagi literature si bom postavila temeljna vprašanja in teze, ki jih bom v sklepu ovrednotila in glede na predstavljena dejstva nanje podala odgovore, in sicer:

Meja med izrazoma legitimnosti in legalnosti je zelo tanka, saj se pojma prekrivata in hkrati dopolnjujeta. Ali lahko v konkretnem primeru napada NATA na ZRJ leta 1999 sploh govorimo o legalnem aspektu napada, saj se je zgodil napad brez mandata VS ZN in ali so z napadom kršili temeljna načela in norme mednarodnega prava, kot so načelo mirnega

reševanja sporov in prepovedi uporabe sile? V kolikšni meri lahko v konkretnem primeru govorimo o legitimnem aspektu in varovanju človekovih pravic, kot zadostnem pogoju za intervencijo, v smislu ohranjanju mednarodnega miru in varnosti?

1.1.3 Metodologija

Pri pisanju magistrskega dela bom uporabljala različne metode proučevanja glede na posamezen spekter vsebine. Na podlagi konceptualne analize (klasifikacijske in kategorizacijske metode) bom opredelila pojma legitimnost in legalnost, ki sta temeljna pojma, s katerima se bom ukvarjala v magistrski nalogi. Na osnovi tega bom na konkretnem primeru lahko tehtala med obema pojmomoma in iskala indikatorje v korist obema. V uvodnem delu bom poleg omenjenih terminov in metod na podlagi primarne in sekundarne strokovne znanstvene literature, kot so znanstveni članki, zborniki in knjige, definirala tudi pojem suverene države, prepoved uporabe sile, humanitarne intervencije in mednarodnega prava. Predstavljena teorija bo vodilo skozi celotno nalogo. V osrednjem delu se bom na začetku podrobneje ukvarjala z mednarodnim pravom in mednarodnimi pogodbami. Na osnovi formalnih virov mednarodnega prava: Ustanovna listina ZN in njenih konkretnih poglavij in členov, Deklaracija 7. načel, Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Helsinška sklepna listina in Martensova klavzula bom postavila temeljni pravni okvir za magistrsko delo. V nadaljevanju bom z metodo študije primera analizirala konflikt med kosovskimi Albanci in kosovskimi Srbi, kjer bom za potrebe analize uporabila tudi historično metodo in metodo analize vsebine. V tem delu bom uporabljala tudi spletne vire, kjer bom z njihovo pomočjo kratko predstavila politično in etnično ozadje konflikta. Nato bom podrobneje analizirala začetek spopadov in odgovor mednarodne skupnosti na podlagi analize vsebine in interpretacije primarnih virov, kot so sprejete Resolucije 1160, 1199, 1203 in 1244 in pogodba iz Rambouilleta. Z besedno in namensko interpretacijo pravnih virov bom predstavila omenjena temeljna načela in člene, ki so ključni za razumevanje magistrskega dela. Sprejete Resolucije mi bodo dale vpogled v načine reševanja (premikanja težave v pozitivno smer rešitve) s strani ZN in spoštovanja njihovih določil, ki jasno opredeljujejo pravila in norme za konkreten primer. V nadaljevanju se bom ukvarjala s samo krizo in ozadjem napada NATA, kjer bom na podlagi deskriptivne historične metode in metode analize vsebine povzela stališča takratne ZRJ. Na podlagi znanstvene literature in spletnih

virov bom analizirala vlogo Rusije in Kitajske pri sprejemanju odločitev glede reševanja konflikta na Kosovu. V naslednjem poglavju (5 Razmerje med legitimnim in legalnim vidikom intervencije zveze NATO na ZRJ) bom na podlagi primarnih in sekundarnih virov analizirala sklepe in mnenja več avtorjev, ki so podali svoje mnenje v iskanju odgovora legitimnega in legalnega posredovanja NATA. V tem poglavju bo prevladovala metoda analize vsebine primarnih in sekundarnih virov, kot so znanstveni članki, knjige in izbrana strokovna literatura. V zadnjem delu bom uporabila metodo sintetizacije in primerjalno metodo, saj bom primerjala argumente legitimnosti in legalnosti na konkretnem primeru in tako v sklepu odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja.

2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.1 Legitimnost

Izraz *legitimnost* se je prvič pojavil v rimski politični in pravni književnosti in je označeval stanje oziroma stališče ljudi, da je neko dejanje splošno sprejemljivo, v skladu z zakonom, upravičeno in veljavno (Jelušič 1997). Že v bibličnih časih so skušali vpeti moralni imperativ v uporabo sile. Eden pomembnejših teoretikov biblične Teorije upravičene vojne (*Just War Theory*) je zagotovo Augustine. Menil je, da je vojna »upravičena z neupravičenostjo agresorja« (Fierke 2005, 46). Tradicionalna Teorija upravičene vojne tako razmejuje med jus ad bellum (*just cause*)¹ in jus in bellum (*just use*)² (Fierke 2005, 45–48). Somišljenikom Teorije upravičene vojne je skupen pogled v izgradnjo naroda in ne v poraz nasprotnega

¹ Jus ad bellum temelji na pravilih in razlogih za vojno in ali so ti razlogi upravičeni ali ne (Fierke 2005, 46). Jus ad bellum temelji na sedmih principih, in sicer: (1) upravičenemu razlogu (*just cause*), ki temelji na obrambi nedolžnih in zaščiti njihovega premoženja in vrednot pred oboroženim napadom; (2) avtoriteti, ki sodi upravičenost razloga, kar pomeni, da mora oziroma bi moral biti predstavnik suverene politične entitete, telo, ki avtorizira uporabo sile. Avtoriteta mora biti sposobna kontrolirati uporabo sile, kar pomeni, da mora imeti jasno verigo poveljevanja; (3) pravemu namenu, kar pomeni, da mora avtoriteta delovati z upravičenim namenom in ne z namenom teritorialne prednosti ali zastrahovanja; (4) proporcionalnosti sredstev za končanje vojne (*proportionality of ends*), kar pomeni, da celotno gledano uporaba sile prinese več dobrega kot slabega. Uporabljena sredstva morajo biti proporcionalna z rezultatom vojne; (5) vojna mora biti zadnji izhod, kar pomeni, da mora biti jasno v trenutku, ko pade odločitev za uporabo sile, da je vojna zadnji izhod in nobeni drugi dejavniki in sredstva ne bi prinesli boljšega rezultata; (6) mora obstajati razumska verjetnost uspeha – avtoriteta mora preračunati razmerje med uporabljenimi sredstvi in upravičenimi rezultati vodenja vojne; (7) cilj mora biti mir, avtoriteta mora vzpostaviti mednarodno stabilnost in varnost, kar vključuje razoroževanje in ostala dejanja, ki bodo promovirala mir (Fierke 2005, 45–48).

² Jus in bellum se sprašuje ali je vodenje vojne upravičeno ali neupravičeno (Fierke 2005, 46).

naroda. Usmerjeni so v prihodnost in ne v preteklost (Temes 2003, 177). V srednjeveških besedilih se je uporabljala beseda *legimitas*, kot politična ureditev v skladu z običaji in predvidenimi postopki, pri čemer je šlo za razlikovanje med uzurpirano politično oblastjo ter oblastjo, vzpostavljeno na podlagi običajev (Jelušič 1997, 6–7). Običaji in pravne norme določajo neke postopke, po katerih poteka pridobivanje legitimnosti, vendar so to le vzorci, po katerih je mogoče usmerjati ljudsko voljo in je ni mogoče nadzorovati, kajti v procesu legitimiranja je najbolj nezanesljiva politična kultura (Jelušič 1997, 38).

Izraz legitimnost je sestavljen iz dveh besed, in sicer *lex* (zakon) in *intimus* (notranji), kar pomeni, da opisuje predvsem notranjo sprejemljivost, upravičenost in pravičnost. Mnogi teoretiki menijo, da gre za skupek najvišjih vrednot in načel, pri čemer je najpomembnejše načelo pravičnosti. V današnjih slovarjih se definicije legitimnosti v osnovi navezujejo na vprašanja zakonitosti in pravice, kar kaže na ekvivalent za legalnost, zakonitost. Priznana univerza Princeton je legitimnost opredelila kot verovanje posameznikov o upravičenosti vladarja in vladanja. V domačem političnem okolju je tako pomembno stabilno socialno okolje. V mednarodnem političnem okolju je poleg stabilnega socialnega okolja pomembno tudi prenehanje mednarodne anarhije. Termin anarhija pomeni odsotnost upravičenega vladanja, torej je stopnja legitimne avtoritete mednarodnih struktur tudi stopnja, v katerem mednarodni sistem ne more biti anarhičen (The Princeton Encyclopedia 2014). Jelušič pa pravi, kadar ljudje verjamejo, da so določene institucije najustreznejše in moralno sprejemljive, so tudi legitimne. Legitimnost je povezana z družbenimi odnosi, torej voditelji odločajo, ljudje pa podpirajo njihovo oblast ali ne (Jelušič 1997, 40–43). Značilnost sodobnih definicij je tudi njihovo sklicevanje na sposobnost političnega sistema, da prepriča ljudi o svoji primernosti. Posebej zanimiva je definicija Doorna, ki pravi, da je »legitimnost sposobnost družbenega ali političnega sistema, da razvije in vzdržuje splošno prepričanje o tem, da so obstoječi družbeni red in njegove glavne rešitve splošno primerni« (Doorn v Jelušič 1997, 20).

»Legitimnost je značilnost določenega pravila ali institucije, ki ustvarja in sprejema pravila, da od naslovljencev teh pravil terja poslušnost, ker naslovljenci verjamejo, da sta pravilo ali institucija nastala in da delujeta v skladu s splošno sprejetimi načeli pravičnega postopka« (Teršak 2009). Suchman podaja podobno definicijo, da je »legitimnost generalna percepcija

ali domneva, da so dejanja entitete zaželena, prava ali primerna znotraj socialno konstrukcijskega sistema norm, vrednot, verovanj in definicij« (Suchman 1995; Tilling 2004). Tudi Lipset vidi teorijo legitimnosti podobno, saj meni, da je legitimnost vrednostne narave. Družbene skupine imajo politični sistem za (ne)legitimen, glede na skladnost vrednot sistema z njihovimi vrednotami (Lipset v Jelušič 1997). Legitimnost, prepričanje, da so »avtoritete, institucije in socialni dogovori primerni, pravi in upravičeni« je osnovna in dolgotrajna skrb demokratičnih teorij (Patty in Penn 2010). Lipset pravi, da »z legitimnostjo razumemo sposobnost sistema, da ustvari in obdrži prepričanje, da so obstoječe politične institucije najprimernejše za družbo. Stopnja legitimnosti, na kateri so sodobni demokratični politični sistemi, je v veliki meri odvisna od načina, kako so rešena ključna vprašanja, ki so zgodovinsko delila družbo« (Lipset v Jelušič 1997).

Eden pomembnejših avtorjev teorije legitimnosti je zagotovo Max Weber. Velja za pripadnika konsenzualne teorije legitimnosti na podlagi zaupanja v legitimnost kljub temu, da se pogosto sklicuje na strah, apatijo in interes, kar so po njegovem mnenju nekonsenzualne ideje legitimnosti. Legitimnost ureditve označuje s pojmom družbenega delovanja. Razlikuje med štirimi osnovnimi tipi, pri čemer kot merilo postavlja subjektivno plat družbenega delovanja, ki je lahko ciljno-racionalna, vrednostno-racionalna, afektivna ali tradicionalna. Meni, da je legitimnost neke ureditve mogoče zagotoviti na dva načina: (a) z notranjimi pobudami ali (b) na osnovi pričakovanj. Loči med: (a) karizmatično avtoriteto, pri čemer se posamezniki na osnovi čustev podredijo karizmatičnemu vodji z nadnaravnimi sposobnostmi, (b) tradicionalno avtoriteto na podlagi tradicionalnih vrednot in (c) zakonsko avtoriteto na podlagi uzakonjenih pravil in norm (Jelušič 1997, 41–44). Nettl doda definiciji še zgodovinsko paradigmo in pravi, da legitimnosti ni mogoče ukazati, ker se oblikuje v zgodovinskem procesu. Pravi, da »preden se legitimnost lahko potrdi, mora le-ta obstajati, preden oblast postane legitimna, mora biti učinkovita in mora biti kot taka tudi priznana« (Nettl v Jelušič 1997, 43).

Legitimnost je del moči. »Moč, red in mir izvirajo iz legitimnosti«, hkrati pa »morajo biti podprte s silo« (Clark 2005, 167). Morgenthau in Kissinger trdita, da je legitimnost produkt ravnotežja moči, saj je ravnotežje moči strukturni element mednarodnega sistema in je kot tak na ravni sistema in ne na ravni enote (Clark 2005, 168). Moč in legitimnost nista antitezi,

ampak se dopolnjujeta. Politično dejstvo je, da prepričanje v dobro in slabo pomaga motivirati ljudi v aktivnost, zato je legitimnost vir moči. Če so dejanja države razumljena kot nelegitimna, bo strošek politike višji (Nye 1997, 143).

2.2 Legalnost

Nesporno povezan pojem z legitimnostjo pa je izraz *legalnost*, ki označuje pravno oziroma zakonito ravnanje. V mednarodnih odnosih se pojem legalnosti povezuje z mednarodnim pravom, temelji na pravnem sistemu in velja za vse (Fuller L. Lon 1969). Schmitt pravi, da »se danes legalnost razume kot nekaj formalnega in celo kot nasprotje legitimnosti«. Legalnost obravnava kot golo zakonitost, legitimnost pa kot skladnost s pravnimi in etničnimi načeli. Razlikuje med legalnostjo in legitimnostjo kot, kar je legalno ni nujno legitimno in obratno (Teršek 2008).

Odnos oziroma povezanost med legitimnostjo in legalnostjo je ena »pomembnejših tem legalne in politične filozofije« (Clark 2005, 210). Legalni pozitivisti, kot na primer Hans Kelsen, menijo, da ima pravo svojo lastno avtonomijo, ki je drugačna od političnega in moralnega okolja, ki ga obdaja. Nasproti tej paradigmi stoji Schmitt, ki meni, da je pravo vpeto v politične korenine. Prav tako Weber meni, da je »*de facto*³ legalna paradigma tudi legitimna« (Clark 2005, 210). Na tej točki se pojavi vprašanje razlike med legalnostjo in legitimnostjo. Franck opiše to razliko, kot »strogi legalni pozitivizem na eni strani in zdrava pamet moralne pravice na drugi strani« (Franck v Clark 2005, 212).

Hans Kelsen je avtor Čiste teorije prava. Pravni red je hierarhični sistem različnih pravnih norm, razporejenih po različnih stopnjah. Pravni red tako predpostavlja, da nižja pravna norma nima vpliva na višjo pravno normo (v mojem primeru lahko to apliciramo na hierarhijo zakonov države kot subjekta in mednarodne organizacije kot subjekta, pri čemer je država nižja pravna norma in mednarodna organizacija višja pravna norma) (Standard Encyclopedia of Philosophy 2014). Če je zakon izraz suverene volje naroda, je edino zanesljivo in pravično merilo za opravičilo slehernega družbenega dogodka (Jelušič 1997, 26).

³ Glede na dejstvo.

Osnovna kritika mednarodnega prava, predvsem s strani realistov je, da ga lahko države bolj ali manj nekaznovano kršijo. Mednarodno pravo je rezultat držav zaradi lastnih interesov in prednosti. Če želijo države kršiti mednarodno pravo, ne obstaja nobena primerna avtoriteta, ki jim lahko to prepreči oziroma jih ustrezno kaznuje. Olajševalna okoliščina je, da v primeru kršitve mednarodnega prava države dobijo negativen ugled. Kršiteljice skušajo najti legalno oziroma pravno utemeljitev za vprašljiva dejanja. Želijo upravičiti svoja dejanja na osnovi obstoječih zakonov, da si ohranijo pomemben status v mednarodnem okolju, tudi če gre za uporabo sile (Clark 2005).

2.3 Mednarodno pravo in mednarodna skupnost

Mednarodno pravo in mednarodna skupnost je »sistem pravnih pravil in načel, s katerimi so določene pravice in obveznosti subjektov mednarodnega prava v njihovih medsebojnih odnosih in v mednarodni skupnosti« (Sancin in drugi 2009, 31).

Mednarodno humanitarno pravo, imenovano tudi vojno pravo ali pravo oboroženih spopadov, velja za najstarejšo vejo mednarodnega prava. Opredelimo ga kot temeljna mednarodna načela in sistem pravil, ki so določena z mednarodnimi pogodbami, ki jih morajo spoštovati države v medsebojnih odnosih. Ukvarja se s širokim spektrom mednarodnih zadev, kot so človekove pravice, razorožitev, mednarodni kriminal, begunci, ravnanje z zaporniki, uporaba sile in med drugim tudi z vojnim stanjem (United Nations Information Service 2014). Omejuje uporabo nasilja v oboroženem spopadu, z namenom postavitve omejitev glede uporabe metod in sredstev vojskovanja, ureditve vodenja sovražnosti in zaščite oseb, ki niso več del spopada. Gre za ravnovesje med potrebami oboroženega spopada in načeli humanosti (Jakelj in drugi 2010, 41). Mednarodno pravo in organizacije so pomemben del politične resničnosti, saj odločajo, kako se bodo države obnašale.

2.4 Suverena država

»Par in parem non habet imperium«

»Nobena država ne more imeti oblasti nad drugo državo« (Uslegal.com 2014)

Pravica do suverenosti predstavlja najvišjo oblast nad določenim ozemljem in je neodvisna od druge oblasti. Mednarodno pravo vsem državam priznava pravico do neodvisnosti (suverenosti). Poleg suverenosti je mednarodno priznana tudi pravica do obstoja, enakopravnosti, do mednarodnega občevanja in pravica do spoštovanja. Pravice veljajo objektivno in se jim posamezna država ne more odreči, ne da bi izgubila status državnosti. V mednarodnem pravu postavljajo pogodbene dejavnosti države in običajno pravo⁴ omejitve suverenosti države (Türk 2007, 98–90). Suverenost predstavlja tudi osnovno debato upravičenosti intervencije. Legalno gledano je suverenost absolutna (Nye 1997, 135).

Državna suverenost bi naj varovala šibke države pred vdori močnih držav. Obenem naj bi omejevala imperialistične težnje močnih narodov (Keridis in Pfaltzgraff 2000, 233). Koncept je bil ustanovljen leta 1648 in je bil osnovna ideja Društva narodov (Nye 1997, 135). Suverena država ima ekskluzivno pravico nad jurisdikcijo znotraj svojih meja. Druge države imajo dolžnost nevmešavanja v notranje zadeve suverene države. V primeru kršitve te dolžnosti ima viktimizirana država pravico obraniti svojo teritorialno integriteto in politično neodvisnost (ICISS 2001, 12–13). Suverenost je najboljša, in v večini primerov tudi edina, oblika obrambe. Za države in ljudi predstavlja enakovredno spoštovanje, varovanje njihovih lastnih univerzalnih identitet in nacionalne svobode. Suverenost izraža dva pogleda, in sicer: (a) zunanjskega – spoštovanje suverenosti drugih držav in (b) notranjskega – spoštovanje osnovnih človekovih pravic vseh ljudi znotraj države (ICISS 2001, 7–8).

Suverenost in nevmešavanje sta vpeta v mednarodno pravo in organizacije (Nye 1997, 140). Michael Nicholson meni, da je ideja suverenosti, kot najbolj pomembnega principa mednarodnega prava in ideja države, kot najbolj pomembnega subjekta, stvar debate.

⁴ Običajno mednarodno pravo je obča praksa, ki je sprejeta kot pravo (Sancin in drugi 2009, 31). Obča pravna načela so načela mednarodnega prava, ki so skupna vsem pravnim redom (Sancin in drugi 2009, 78). Zgodovinsko gledano gre za starejši formalni vir, ki je služil kot podlaga številnim kodifikacijam. V osnovi se je pravo razvijalo po poti običajev, ki so postopoma pridobili avtoriteto norm. Za nastanek norme običajnega mednarodnega prava morata biti izpolnjena dva pogoja, in sicer: (a) objektivni pogoj razširjene mednarodne prakse in (b) subjektivni pogoj pravne zavesti, s katerim so subjekti mednarodnega prava sprejeli to prakso kot obvezujočo (Türk 2007, 54).

Evolucija univerzalnega koncepta človekovih pravic in definiranje koncepta genocida, kot zločina proti človečnosti, je ustanovilo moralni okvir, ki potencialno hodi navzkriž s suverenostjo. Če so človeška življenja razumljena kot pravica človeštva in ne samo kot strogo posledica državljanstva znotraj države, potem je mednarodna skupnost prisiljena, da se vpraša, kdaj je suverenost, legitimno gledano, nad varovanjem človekovih pravic. Države so vedno tradicionalno intervenirale v druge države zaradi nacionalnih interesov, medtem ko se je po koncu hladne vojne možnost intervencije usmerila predvsem v humanitarne razloge in posebej v preprečevanje genocida (Nicholson 2002, 223).

Koncept suverene države je opredeljen v posameznih mednarodnih aktih, listinah in pogodbah. Ustanovna listina ZN, kot krovni dokument OZN, postavlja suverenost kot enega temeljnih načel, za katere se zavzema OZN. Prav tako je Mednarodna komisija za vprašanje intervencije in državne suverenosti leta 2001 v Ottawi, aktivirala doktrino Odgovornost zaščititi (ICISS 2001) v primerih, ko suverena država ne more ali ne želi izpolniti svoje dolžnosti in zaščititi lastnih državljanov pred katastrofami. Mednje sodijo: množični poboji, posilstva, lakota itd. Kadar lastna država ne zmore ali noče zaščititi svojih državljanov, se aktivira doktrina Odgovornost zaščititi, s katero se zaščiti običajne ljudi, ker jih je lastna država pustila na cedilu (ICISS 2001, 1–11). Suverenost države se navezuje tudi na koncept zaščite človeških življenj. Urejanja človekovih pravic na mednarodnopravnem nivoju je omejilo državno suverenost. Kljub temu, da človek kot posameznik ni subjekt mednarodnega prava, država ne sme posegati v določene temeljne pravice svojih državljanov niti tujcev. Človekove pravice mora spoštovati. Vprašanja človekovih pravic ne more obravnavati izključno kot notranjo pristojnost. Kar je predmet mednarodnih postopkov, ne more biti več izključno predmet suverene države. V primeru kršitev posamezniki kazensko odgovarjajo (Türk 2007, 139–140). V skladu z 12. členom Osnutka pravil o mednarodni odgovornosti držav je v primeru, kadar neko dejanje države ni v skladu z mednarodnim pravom, podana kršitev mednarodne obveznosti, ne glede na izvor ali naravo obveznosti (International Law Commission 2001). V sklopu naslednjega, 3. poglavja Mednarodno pravo in mednarodne pogodbe, bom na podlagi posameznih členov različnih mednarodno sprejetih dokumentov, listin, deklaracij in pogodb definirala in opredelila pojem suverenosti, kot ga razumejo in (ne)sposlušujejo podpisnice pogodb in deklaracij.

2.5 Načelo prepovedi uporabe sile

Zametki načela prepovedi uporabe sile segajo v čas ustanovitve Društva narodov (DN) po koncu I. svetovne vojne. V primeru neuspešne rešitve spora po mirni poti, je Pakt DN dovoljeval uporabo sile. Naslednji zameetek današnjega pomena načela o prepovedi uporabe sile se je pojavil leta 1928 s sklenitvijo Pariškega pakta o odpovedi vojni, oziroma boljše poznane pod imenom Briand-Kelloggov pakt⁵. Z njim so države izjavile, da obsojajo »vojno kot sredstvo za reševanje sporov in se vojni v njihovih odnosih odpovedujejo kot instrumentu državne politike« (Türk 2007, 512). Ustanovna listina ZN je idejo Briand-Kelloggov pakta nadaljevala. V 2. členu, 4. odstavka UL ZN je jasno zapisano, da se naj »vsi člani v svojih mednarodnih odnosih vzdržijo grožnje s silo ali uporabo sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države /.../ (Ustanovna listina Združenih narodov, 2. čl.). Načelo prepovedi uporabe sile je bilo razvito in strogo obsojeno tudi v Deklaraciji načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju oziroma Deklaraciji 7. načel. Uporaba sile je izrecno opredeljena kot kršitev mednarodnega prava, agresivna vojna pa kot zločin proti miru (United Nations General Assembly 1970). Prepoved uporabe sile dopušča dve izjemi: (a) pravico do samoobrambe in (b) uporabo sile, ki jo v skladu s svojimi pristojnostmi odredi in avtorizira VS OZN. UL ZN v 51. členu opredeljuje pravico do individualne in kolektive samoobrambe, kot »naravno pravico v primeru oboroženega napada na člana ZN, dokler VS ne ukrene, kar je potrebno za ohranitev mednarodnega miru in varnosti /.../. Ukrepi /.../ ne smejo v ničemer posegati v pravico in dolžnost VS, da na temelju te UL vsak čas ukrene, kar se mu zdi potrebno za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti« (Ustanovna listina Združenih narodov, 51. čl.). Na ta način je hierarhična pravica do samoobrambe višje. Pomembna sta dva kriterija, in sicer kriterij nujnosti in kriterij proporcionalnosti. Samoobramba ne sme biti »nerazumna ali pretirana«. Prekoračena samoobramba utegne biti samostojen mednarodni delikt (Türk 2007, 512–516). Oboroženi ukrepi Varnostnega sveta se izvedejo takrat, ko se

⁵ Briand-Kelloggov pakt je mednarodni sporazum, s katerim so se države podpisnice zavezale, da ne bodo reševale svojih sporov in konfliktov z vojno, ne glede na naravo spora. Pakt je zahteval mirno reševanje medsebojnih sporov. 27 avgusta 1928 so sporazum podpisale Nemčija, Francija in Združene države Amerike, leto kasneje pa so jim sledile tudi druge države. Imenuje se po ameriškemu državnemu sekretarju Franku B. Kellogg-u in francoskemu zunanjemu ministru Aristide Briandu (US Department of State 2014).

milejši ukrepi izkažejo za neustrezne, čeprav jih lahko Varnostni svet predpiše že pred tem, če meni, da drugi ukrepi ne bi bili ustrezni. Türk meni, da je »ukrepanje brez avtorizacije VS treba obravnavati kot sporno, če ne že protipravno« (Türk 2007, 520).

2.6 Humanitarna intervencija

Organizacija združenih narodov, ustanovljena po koncu II. svetovne vojne, je za zagotavljanje miru in varnosti poudarjala pomembnost suverenosti držav. To je bilo pomembno predvsem za novo nastajajoče narode, ki so se želeli osamosvojiti izpod oblasti kolonizatorjev. Kljub temu, da ZN spoštujejo načelo nevmešavanja v notranje spore države, vseeno omogočajo interveniranje držav članic v primeru grožnje miru ali nasilnih dejanj, pri katerih bi prišlo do kršenja temeljnih določb mednarodnega prava in UL ZN (Council on Foreign Relations 2014).

Beseda *intervencija* je opisna in normativna. Ne samo, da opisuje dogajanje, ampak sodi tudi upravičenost. Po Slovarju slovenskega knjižnega jezika je intervencija opredeljena kot »ukrep, s katerim se (odločilno) vpliva na potek česa, poseg(anje)« (SSKJ 2014). Humanitarna intervencija, je torej interveniranje države ali skupine držav z namenom izboljšanja humanitarnih razmer v »gostujoči« državi. Nevmešavanje v mednarodnih odnosih suverenih držav predstavlja temeljno normo mednarodnega prava. Kot močna norma skrbi za red in pravico v anarhičnem svetovnem sistemu. Države, kot skupnosti, imajo pravico razviti skupno življenje znotraj svojih državnih meja. Zunanji subjekti bi morali spoštovati njeno suvereno pravico in ozemeljsko celovitost. Kljub temu pogosto prihaja do trenj med redom in pravico, ki vodijo do neuskkljenosti glede vprašanja interveniranja (Nye 1997, 133–134). Širše gledano, se intervencija nanaša na zunanja dejanja, ki vplivajo na notranje zadeve druge suverene države. Vplivi so lahko verbalne (govori državnikov), ekonomske in tudi vojaške narave (Nye 1997, 133–134). Nye pravi, da lahko ironično gledano, intervencija poveča avtonomijo. Revne države imajo *de facto* nizko avtonomijo zaradi pomanjkanja sredstev. Ekonomska in vojaška pomoč lahko po njegovem mnenju na dolgi rok pomagata državi, da postane bolj neodvisna (Nye 1997, 135).

Uradne legalne definicije humanitarne intervencije ni. Holzgrefe definira humanitarno intervencijo kot »uporabo sile ali grožnje s silo, ki jo izvaja država ali skupina držav izven svojih meja, z namenom preprečiti ali končati grobe kršitve osnovnih človekovih pravic posameznikov, ki niso njeni državljani in to brez dovoljenja države, v kateri se ta silo uporabi« (Holzgrefe in Keohane 2003, 18). Njegova definicija stremi k pozitivnim posledicam intervencije. Kritiki pozitivistične teorije humanitarne intervencije pa vidijo humanitarno intervencijo kot opravičilo oziroma izgovor posredujočih držav, preko katerih lahko uresničijo svoje politične cilje. Na osnovi tega pravijo, da je njen osnovni namen, da lahko imajo zunanji subjekti moči (države, organizacije) pravico in v določenih primerih morda tudi dolžnost intervenirati, da preprečijo viktimizacijo ljudi v posredovani državi. V mednarodni luči imajo tradicionalne humanitarne intervencije politični značaj. Država ali skupina držav vsili svojo voljo v posredovani državi, kar postavi pod vprašaj suverenost države. Ne strinjajo se z dejstvom, da lahko VS razglasi grožnjo mednarodnemu miru in varnosti brez objektivnih pravnih zadržkov, ampak le na osnovi političnih vetov stalnih članic. Menijo, da so njihove odločitve, oblikovane glede na javno mnenje, mnenja mednarodnih aktivistov, medijev in glede na politične razmisleke članic ZN (Rieff 2011). Wheeler je eden glavnih avtorjev, ki zavrača to opredeljevanje humanitarne intervencije in jo vidi kot pozitiven prispevek k mednarodnemu miru in varnosti. Opredelil jo je kot rezultat različnih pogledov znotraj družbe, glede sprejemljivih oblik obnašanja. Po njegovem mnenju pri humanitarnih intervencijah (v nasprotju s kritiki pozitivnih učinkov humanitarne intervencije) ne gre za način močnih držav, da bi s humanitarno intervencijo zakrile svoje geopolitične cilje (Wheeler 2002). Noam Chomsky se sprašuje ali termin »humanitarna intervencija« sploh obstaja. Po njegovem mnenju v današnjem svetu intervencija pomeni avtorizacijo oziroma direktivo s strani ZDA (Chomsky 1993).

Realisti, svetovljani (*cosmopolitans*) in državni moralisti (*state moralists*) imajo različne poglede na intervencijo. Realistom je ključna vrednota mednarodnih politik red in mir ter ravnotežje moči. Menijo, da je intervencija upravičena, legitimna, kadar je nujno, da obdrži ravnotežje moči in ohrani red. Svetovljanom je ključni faktor pravica, torej je vsaka intervencija upravičena, kadar zagotavlja in upravičuje pravico. Državni moralisti pa menijo, da je najpomembnejši faktor državna avtonomija in avtonomija ljudi. Najpomembnejše je sobivanje in dobri odnosi med državami. Najpomembnejše je nevmesavanje v suvereno državo in ozemlje druge države. Intervencija je zanje zelo redko upravičena, saj pravijo, da je

vojna upravičena v primeru obrambe teritorialne integritete ali v primeru obrambe suverenosti lastne države proti zunanjim agresorjem (Nye 1997, 135–136).

Posredovalec mora imeti legalno avtorizacijo, da je intervencija upravičena. Nelegalne humanitarne intervencije zlorablajo in destabilizirajo regijo in so kot takšne nelegitimne. ICISS dopušča možnost legitimne akcije brez mandata VS ZN v primeru zadnjega izhoda. Nadalje se humanitarna intervencija, odobrena s strani ZN, smatra kot upravičljiva, če jo je avtoriziralo reprezentativno mednarodno telo. Ta doktrina se je odmaknila od univerzalno sprejete doktrine svetovnega reda. Intervencija brez avtorizacije se smatra za nelegitimno zaradi morebitne želje po dosegu lastnih interesov (ICISS). Obstajajo izjeme, ki dovoljujejo humanitarno intervencijo brez avtorizacije VS ZN, in sicer: (a) kadar se država eksplicitno strinja z intervencijo, (b) kadar mednarodne organizacije (kot na primer Afriška unija⁶) vodijo intervencijo in (c) kadar se VS ne more ali ne zna odločiti, lahko Generalna skupščina pripravi priporočila z dvotretjinsko večino. Te izjeme se redko uporabljajo, saj je brez podpore VS ZN zelo težko pridobiti takšno podporo (Pattison 2010, 46–47).

3 MEDNARODNO PRAVO OBOROŽENIH SPOPADOV (IUS IN BELLO) IN MEDNARODNE POGODBE

»Vse kar je potrebno za zmagovalje zla je, da dobri ljudje molčijo in ne naredijo ničesar«
Edmond Burke (Porter 2002).

Mednarodno pravo je nastalo kot sistem pravnih norm, ki urejajo odnose med državami (Türk 2007, 137) in pravice ter obveznosti subjektov mednarodnega prava v medsebojnih odnosih (Ministrstvo za zunanje zadeve RS 2014). Pravila izhajajo iz mednarodnega običajnega prava in mednarodnih pogodb. Mednarodne pogodbe so sporazumi med subjekti mednarodnega prava, ki izražajo njihovo soglasje volje. S pogodbo se zavežejo k upoštevanju in spoštovanju svojih pogodbenih obveznosti in pravic, ne glede na obliko ali ime (Sancin in drugi 2009, 31).

⁶ Na primer: 4. člen Afriške unije dopušča intervencijo v primeru genocida, zločinov proti človečnosti, vojnih zločinov in drugih v državah podpisnicah pogodbe (Pattison 2010, 46–47).

Podpisnice pogodb so subjekti mednarodnega prava (npr. države, mednarodne organizacije, Sveti sedež) v okviru svojih pravnih sposobnosti. Po vsebini ne smejo biti v nasprotju s kogentnimi normami⁷ mednarodnega prava. V mednarodnih odnosih mednarodne pogodbe predstavljajo nujnost povezovanja (kot npr. Deklaracija 7. načel, Splošna deklaracija o človekovih pravicah itd.), ki izhajajo iz mednarodnega humanitarnega prava in so bile sprejete zaradi postavitve temeljnih okvirov za spoštovanje človeškega življenja, v moji magistrski nalogi pa taisti dokumenti in deklaracije postavljajo okvirje za legalni vidik napada NATA na ZRJ leta 1999.

Temeljni dokument mednarodnega prava za razumevanje legalnega in legitimnega vidika napada zveze NATO, je UL ZN. V moji magistrski nalogi so UL in njeni določeni člani krovni dokument. Po sprejetju listine leta 1945, so se začele ustanovljati tudi druge mednarodne organizacije, ki so se v svojih ustanovitvenih dokumentih navezovale na UL ZN in povzemale njena temeljna načela. V izogib ponavljanja sem podrobneje opisala UL ZN skupaj s konkretnimi člani, ki so pomembni za razumevanje moje naloge (podpoglavje 3.1). Sprejete dokumente, listine in deklaracije (od podpoglavja 3.2 do podpoglavja 3.6) pa sem povzela v skladu s temeljnimi načeli UL, ki poudarjajo mednarodni red in varnost ter mirno reševanje sporov.

3.1 Ustanovna listina Združenih narodov (UL ZN)

UL ZN je krovni dokument o ustanovitvi mednarodne vladne organizacije ZN. V veljavo je stopila 24. oktobra 1945, ko jo je ratificiralo 5 stalnih članic⁸ VS ZN. Kot ustanovitveno pogodbo držav članic njeni člani zavezujejo vse njene članice. Po njenih določenih obveznostih do Združenih narodov prevladajo nad vsemi drugimi pogodbenimi obveznostmi. Danes je listino ratificirala večina držav na svetu (UL ZN).

⁷ Kogentna norma je obvezujoča in je države ne morejo spremeniti (MZZ). Število kogentnih norm se je v zadnjem času močno povečalo (Türk 2007, 244).

⁸ Republika Kitajska (pozneje jo je zamenjala Ljudska republika Kitajska), Francija, Sovjetska zveza (pozneje jo je zamenjala Ruska federacija), Združeno kraljestvo in Združene države Amerike.

Primarni cilj UL ZN je bil preprečiti ponovitev grozodejstev I. in II. svetovne vojne, varovanje človekovih pravic in ohraniti mednarodni mir in varnost. V prvem poglavju Cilji in načela, 1. členu Ustanovne listine ZN, so opredeljeni glavni cilji, in sicer: cilj ZN (1) je »varovati mednarodni mir in varnost ter v ta namen izvajati učinkovite kolektivne ukrepe, da se preprečijo in odvrnejo grožnje miru, da se zatrejo agresivna dejanja ali druge kršitve miru, si prizadevati, da se mednarodni spori ali situacije, ki bi utegnile privedi do kršitve miru, zgladijo ali uredijo z mirnimi sredstvi in v skladu z načeli pravičnosti in mednarodnega prava«. Prav tako je (3) cilj «uresničevati mednarodno sodelovanje s tem, /.../, da spodbuja spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero» (Ustanovna listina Združenih narodov, 1. čl.).

Ustanovna listina ZN omenja koncept suverenosti v 1. poglavju Cilji in načela, 2. členu, 1. odstavka kjer je zapisano, da »Organizacija temelji na načelu suverene enakosti svojih članov« (Ustanovna listina Združenih narodov, 2. čl.). Teritorialno (ozemeljsko) suverenost države morajo druge države spoštovati in se ne smejo vmešavati v notranje zadeve suverene države. Načelo nevmešavanja je temeljno načelo občega mednarodnega prava. V 1. poglavju, 2. členu 4. odstavka, je jasno zapisano, da naj se «vsi člani v svojih mednarodnih odnosih vzdržijo groženj s silo ali uporabe le-te, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države /.../» (Ustanovna listina Združenih narodov, 2. čl.) V 7. odstavku istega člena, ki pravi, da «nobena določba te Ustanovne listine ne daje pravice Združenim narodom, da bi se vmešavali v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost države /.../, vendar to načelo ne izključuje uporabe prisilnih ukrepov po VII. poglavju» (Ustanovna listina Združenih narodov, 2. čl.). Poseben položaj ima varovanje mednarodnega miru in varnosti v primeru resne ogroženosti. To pomeni, da sme VS ZN odrediti posebne prisilne ukrepe, če sta ogrožena mednarodni red in mir. Ko država sprejme nove obveznosti (npr. spoštovanje človekovih pravic), to pomeni, da ta obveznost ni več predmet notranje pristojnosti države (Türk 2007, 98–102). Omenjeno načelo je opredeljeno tudi v Deklaraciji načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami oziroma Deklaraciji 7. načel, ki določa, da «nobena država ali skupina držav nima pravice, da bi se vmešavala, neposredno ali posredno, v notranje ali zunanje zadeve katerekoli druge države. Zato so oborožena intervencija in vse druge oblike vmešavanja, groženj državi, ali njenim političnim, ekonomskim in kulturnim elementom, kršitev mednarodnega prava» (United Nations General Assembly 1970).

3.2 Splošna deklaracija o človekovih pravicah

Človekova pravica je temeljna pravica vsakega državljana, ki ne more biti izgubljena, zasežena ali opuščena. Lahko se odpoveš državljanstvu, ne pa človekovi pravici. Ne more biti prenesena na drugo osebo. Prvi poskus lobiranja mednarodnih človekovih pravic je bilo protisuženjsko gibanje v 18. stoletju, ki je kasneje odpravilo trgovino s sužnji. Po koncu II. svetovne vojne in načrtnem iztrebljanju judov nacistične Nemčije, so postale človekove pravice osnovna in glavna skrb mednarodne skupnosti. Winston Churchill je poimenoval iztrebljanje judov kot »zločin, ki nima imena«, kar nakazuje na odsotnost primernih besed za dogajanja v koncentracijskih taboriščih. ZN so vzpostavili mehanizem za varovanje človekovih pravic na osnovi pravice in samoodločbe. Te pravice naj ne bi spodkopavale mednarodnega miru. Na tej točki se pojavi vprašanje ali je suverenost, ki vključuje neinterveniranje oziroma nevmešavanje, postavljena nad pravico človekovih pravic v primeru hujših kršitev človečnosti? Težava se je pojavila, ker človekove pravice niso bile vpete v suverenost, ampak so bile postavljene kot ločen kriterij. V času nürnberških procesov in pisanja obtožnic so pazljivo postavili temelje zločinov proti človečnosti. Pazili so, da so jih postavili tako, da se v prihodnosti ne bi mogli obrniti proti njim in jim škoditi. Tako so jih recimo opredelili samo na zločine proti človečnosti v času trajanja vojne (Fierke 2005, 63–69). Evropsko sodišče za človekove pravice dovoli odstopanja v izjemno kritičnih situacijah, ki vplivajo na celotno populacijo in predstavljajo grožnjo življenju v skupnosti (Moir 2002, 195).

Splošna deklaracija o človekovih pravicah v 2. členu zavrača rasno, versko, politično, spolno in drugo diskriminacijo glede na narodnost, socialno pripadnost ali druge okoliščine in dodaja, da »ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti«. V 5. členu pa pravi, da ne sme nihče biti »podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju« (Splošna deklaracija človekovih pravic 1948).

3.3 Helsinška sklepna listina

Helsinška sklepna listina je krovni dokument Organizacije o varnosti in sodelovanju v Evropi (OVSE). OVSE skrbi za ukrepe, povezane s »krepitvijo zaupanja in varnosti, zgodnjim opozarjanjem, preventivno diplomacijo, preprečevanjem konfliktov, pokonfliktno obnovo, varstvom človekovih pravic, nadzorom nad orožjem, krepitvijo civilne družbe, demokratizacijo, izgradnjo institucij, opazovanjem volitev, vzpostavljanjem sodnega sistema, usposabljanjem policije ter bojem proti terorizmu, organiziranemu kriminalu in trgovini z ljudmi« (OSCE 2014). Listina povzema temeljna načela UL ZN o varovanju in ohranjanju mednarodnega miru in varnosti ter načela o spoštovanju temeljnih človekovih pravic. Temeljna načela Helsinške sklepne listine so: (a) suverena enakost držav; (b) vzdrževanje od uporabe in grožnje z uporabo sile; (c) nedotakljivost meja; (č) teritorialna integriteta držav; (d) miroljubno reševanje sporov; (e) nevmešavanje v notranje zadeve; (f) spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, vključno s svobodo mišljenja, vesti, vere in prepričanja; (g) enakost pravic in samoodločbe narodov; (h) sodelovanje med državami in (i) poudariti obveznosti mednarodnega prava v dobri veri (Stalno predstavništvo RS pri mednarodnih organizacijah na Dunaju 2014).

3.4 Deklaracija o načelih mednarodnega prava in prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami oziroma Deklaracija 7. načel

Deklaracija o načelih mednarodnega prava in prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami oziroma Deklaracija 7. načel je bila sprejeta 24. oktobra 1970. Deklaracija je v skladu z UL ZN in povzema temeljna načela mednarodnega miru in varnosti med državami. V svoji magistrski nalogi bom aplicirala štiri pomembna temeljna načela Deklaracije na legalni vidik intervencije zveze NATO na ZRJ leta 1999, in sicer: (a) »načelo, da se morajo države v svojih mednarodnih odnosih vzdržati grožnje ali uporabe sile zoper ozemeljsko celovitost ali politično neodvisnost katerekoli države, ki bi bila na kakršenkoli drug način nezdružljiva s cilji Združenih narodov«; (b) »dolžnost nevmešavanja v zadeve, ki v skladu z Ustanovno listino sodijo v notranjo pristojnost posamezne države«; (c) »načelo enakopravnosti in samoodločbe narodov« in (č) »načelo suverene enakosti držav« (United Nations General Assembly 1970).

3.5 Martensova klavzula (Martens clause)

Ne glede na razčlenjenost in širino mednarodnega vojnega prava (MVP), prihaja do situacij, ki so nejasne in dvomljive s stališča vojne in humanitarnega prava (Savin 1997, 34). V primeru, ko neka situacija ni opredeljena s pravili veljavnega pogodbenega prava, se pojavi potreba po splošnejšem načelu, ki bi določalo merila za njihovo reševanje. Na takšen način bi ublažili posledice vojne. Tako se je pojavilo načelo Martensova klavzula, ki je dobilo ime po njegovem predlagatelju, ruskem pravniku F. F. Martensu. Klavzula določa, da »civilno prebivalstvo in pripadnike oboroženih sil ščitijo načela mednarodnega prava, ki izhajajo iz običajev, sprejetih med civiliziranimi narodi, zakoni človečnosti in zahteve javne vesti« (Sancin in drugi 2009, 33). Klavzula se danes šteje kot del običajnega mednarodnega prava. Z njo so želeli poudariti, da haaška pravila⁹ niso izčrpana (vključena je v preambulo IV. Haaške konvencije o zakonih in običajih vojne (1907), še prej pa v ustrezno konvencijo (II.), sprejeto na I. haaški mirovni konferenci (1899)) (Savin 1997, 34). Za obseg pravil, ki jih ne determinira pogodbeno pravo in s katerimi niso opredeljene določene konkretne situacije, še vedno velja običajno pravo.

4 KONFLIKT NA KOSOVU

4.1 Začetek oboroženih spopadov

⁹ Haaško pravo je veja humanitarnega prava. Predstavlja skupno poimenovanje pravnih pravil, ki urejajo metode in sredstva bojevanja ter se osredotoča na vodenje vojaških operacij (Sancin in drugi 2009, 62). Razvijati se je začelo v Washingtonu, kjer so leta 1863 sprejeli Lieberjev kodeks, uradno imenovan Navodilo za vodenje kopenskih vojsk ZDA. Kodeks je vseboval natančna pravila glede načina bojevanja, ravnanja s civilisti, vojnimi ujetniki, ranjeni itd. Kljub temu, da ta dokument ni bil nikoli sprejet kot obvezni akt mednarodnega humanitarnega prava, ker je bil pripravljen za vojskovanje v državljanski vojni, je močno vplival na kasnejše podobne poskuse oblikovanja pravil. Prvi dokument, ki ga je podpisalo 17 držav je Sanktpeterburška deklaracija iz leta 1868, leta 1874 pa bi naj v Bruslju sprejeli zakonik vojnega prava. Kljub temu, da ga niso dokončali je bil pomemben vir za kasnejše dokumente (Sancin in drugi 2009, 63). Pomembnejši mejnik sta bili zlasti haaški mirovni konferenci leta 1899 in 1907 (Sancin in drugi 2009, 34), s katerima so sprejeli več konvencij in deklaracij, ki opredeljujejo osnovna pravila o vodenju vojne.

Kosovo je bilo že od nekdaj integralni del Srbije in suverene Jugoslavije, ter močan simbol srbskega nacionalizma, kljub temu, da je v 90. letih 20. stoletja prebivalstvo Kosova sestavljalo 90 odstotkov kosovskih Albancev (Bideleux 1998). Leta 1974 je novoustanovljena ustava ZRJ kosovskim Albancem podelila status avtonomne pokrajine znotraj Srbije, ki je bila odpravljena leta 1989, z novo ustavo Srbije. Kosovo ni nikoli dobilo statusa republike zaradi povezave s srbsko zgodovino. Pirjevec pravi, da je kosovski status province znotraj Srbije in ne znotraj ZRJ dejansko pomenil, da so večinsko prebivalstvo Kosova, kosovski Albanci v večini znotraj Kosova in v manjšini znotraj Srbije (Pirjevec 2003).

Od trenutka, ko je Miloševićev režim v Beogradu opustil avtonomijo Kosova, ki je bila Kosovu podeljena v času Titovega vladanja v SFRJ, so se po Kosovu razbesneli politični zločini in zločini proti človečnosti. V prihajajočih letih je kriminal zajel večino prebivalstva kosovskih Albancev. V sredini leta 1990 so trdili, da je Milošević ustvaril apartheid na območju, kjer je manjšina Srbov (okoli 7 odstotkov Srbov) uživala najugodnejše pravice, kot na primer: pravica do zdravstva in izobrazbe (Pirjevec 2003; The Center for Peace in the Balkans 2000). Kosovski Albanci so bili zatirani in marginalizirani znotraj Kosova. Po letu 1989 so srbske oblasti začele množično izdajati zakone in odredbe, ki so močno zapostavljale kosovske Albance. Na strogi režim policijskega nasilja in načrtno »srbizacijo«, so kosovski Albanci odgovorili z množičnimi odhodi v tujino (Pirjevec 2003, 461–470). Zahtevali so enakost političnega in ekonomskega sistema Kosova, kjer bi bil etnični kriterij izvzet, in svoj lastni jezik, ki bi ga lahko učili v šolah. Leta 1991 so se začeli konkretizirati zametki razpada takratne SFRJ. Po odcepitvi Slovenije in Hrvaške je sledila tudi Bosna in Hercegovina s podpisom Daytonskega sporazuma leta 1995. Kosovski Albanci so pričakovali, da bo sporazum vplival tudi na njihov status, vendar vprašanje Kosova ni postalo predmet mednarodne skupnosti. Sporazum je samo še povečal moč srbskemu voditelju Miloševiću (PBS 2014).

Mednarodna skupnost do leta 1998 ni posvečala pozornosti Kosovu, kar je močno vplivalo na razmere med prebivalci. Naraščajoče napetosti med kosovskimi Srbi in kosovskimi Albanci in brezizhoden položaj so povzročili, da so določeni posamezniki menili, da je edina rešitev oborožen boj. Pojavljati so se začeli prvi zametki Osvobodilne vojske Kosova – KLA. Sprva je šlo za nenasilno odporno gibanje z Ibrahimom Rugovo na čelu, predsednikom

demokratskega društva za Kosovo, saj so menili, da se bodo uspešno odcepili po vzoru Slovenije in Hrvaške, vendar je pomanjkanje mednarodne pozornosti in skrbi za Kosovo zamajalo Rugovo nenasilno politiko. 23. februarja 1998 je veleposlanik Robert Gelbart izjavil, da gre v primeru KLA »za teroristično skupino« (Pirjevec 2003), kar je po mnenju določenih opazovalcev omogočilo in dalo Miloševiću zeleno luč za nasilno ravnanje (PBS 2014). Prelomna točka je bil 28. februar 1998, ko je prišlo do pokola v Drenici. V napadu na vasi Čirez in Likoshan je bilo ubitih 24 civilistov. Teden dni kasneje, 5. marca 1998, so srbske sile napadle vas Prekaz in ubile 83 ljudi, od tega najmanj tretjino žensk in otrok. Marca 1998 so se razmere začele izredno zaostrovati zaradi uboja Adema Jashirja (poveljnik kosovskih Albancev) in njegove družine. Vse več kosovskih Albancev je po spopadih začelo prehajati v vrste KLA (Encyclopedia Britannica 2014), saj so spoznali, da je oboroženi odpor edina rešitev, ki jim lahko prinese samostojnost. V tem času je vse več pozornosti na Balkan usmerila tudi mednarodna skupnost in izrazila zaskrbljenost zaradi nastale situacije. Ameriška in evropska javnost sta ostro nasprotovali pobojem. Vpletel se je Visoki komisar ZN za človekove pravice (*United Nations High Commissioner for Human Rights* – UNHCHR) in izjavil, da kosovskega vprašanja ni več moč jemati »kot jugoslovansko notranje vprašanje« (Pirjevec 2003). Vpletla se je tudi Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) in Skupina za stike (ZDA, Velika Britanija, Francija, Nemčija, Italija in Rusija), ki se je 9. marca 1998 sestala v Londonu. Izdala je akcijski načrt, ki je obsojal nasilno delovanje srbske policije in teroristična dejanja KLA. Skupina za stike je sklenila, da mora Milošević do 25. marca, istega leta sprejeti zahteve in umakniti s Kosova enote za boj proti terorizmu, do česar pa ni prišlo (Encyclopedia Britannica 2014).

4.2 Odgovor mednarodne skupnosti in poskus mirnega reševanja konflikta

Naraščajoče nasilje in brezizhoden položaj sta povzročila skrb tudi v mednarodni skupnosti. Po pokolu v Drenici je mednarodna skupnost resneje pristopila k reševanju konflikta. 31. marca 1998 je tako VS ZN, ob vzdržani Kitajski, sprejel Resolucijo 1160, v kateri je pozval ZRJ k dialogu, ter zahteval, da naj pristopijo izključno k mirnemu reševanju sporov (Security Council 1998a). Resolucija je obsojala pretirano uporabo sile s strani Srbov nad civilisti kakor tudi vsakršno dejanje terorizma s strani takrat najbolj močne domače oborožene sile KLA. Leto so že v Resoluciji označili kot teroristično skupino (Blitz 2006, 158–159). Resolucija je na

podlagi VII. poglavja UL ZN, uvedla embargo na dobavo orožja ZRJ in Kosovu. Zahtevali so politično rešitev, ki mora spoštovati teritorialno integriteto ZRJ. Rešitev mora biti v skladu s standardi OVSE, s Helsinško sklepno listino iz leta 1975 in UL ZN. VS ZN je v Resoluciji tudi posebej izpostavil, da morajo biti spoštovane pravice kosovskih Albancev in vseh ostalih prebivalcev Kosova ter poudaril podporo k večji avtonomiji Kosova in njegove samoodločbe. Resolucija dovoljuje vstop na ozemlje Kosova vsem članom Skupine za stike in članom humanitarnih organizacij (Security Council 1998a)

V sredini junija 1998 so ugotovili, da politični dialog ne bo mogoč brez upornikov. Tako je takratna državna sekretarka ZDA, Madeleine Albright, poslala Richarda Holbrooka, Christopherja Hilla, Roberta Gelbarda in druge diplomate na pogovor s KLA. Richard Holbrooke je dejal Mahmutiju (KLA), da je neodvisnost Kosova v roku treh do petih let velika možnost, če se bodo obnašali korektno (Henriksen 2007). Ker se razmere niso umirile, je 23. septembra 1998 VS ZN v skladu z Resolucijo 1160, ob ponovnem vzdržanju Kitajske, sprejel Resolucijo 1199, v kateri je zahteval takojšnjo prekinitev ognja in zagrozil ZRJ z možnostjo uporabe sile proti njim, v kolikor ne bodo opustili ofenzivnih dejanj (Security Council 1998b). Prav tako je Resolucija zahtevala takojšnje prenehanje vseh terorističnih dejanj s strani KLA. VS ZN je v Resoluciji izrazil tudi globoko skrb zaradi begunske krize, ki se je razširila v Albanijo, Makedonijo, Bosno in Hercegovino ter tudi druge evropske države in tudi skrb zaradi visokega števila notranje razseljenih oseb, katerih ocena je bila 230.000. Ponovno je poudarila vlogo suverenosti in teritorialne integritete ZRJ ter označila stanje na Kosovu kot grožnjo mednarodnemu miru in varnosti ter stabilnosti v regiji (Security Council 1998b).

Večkratni neuspešni poizkusi mirne rešitve spora so nakazovali na težko rešljivo situacijo brez dobre diplomacije. V ozadju krize je potekala začasna diplomatska rešitev. Christopher Hill, ameriški veleposlanik v Makedoniji, je predstavil diplomatsko rešitev krize na Kosovu. Razvil je tako imenovano vmesno pogodbo – Hillov načrt (*Hill's plan*), s katero bi odložili končno rešitev statusa Kosova za tri leta. V vmesnem obdobju bi prebivalci Kosova uživali popolno avtonomijo na področju zdravstva, policije, izobrazbe in sodišč. Kosovo bi imelo začasno upravo, vendar bi ostalo pod suverenostjo Srbije. Cilj kosovskih prebivalcev je bila sicer popolna neodvisnost, ki pa je, z načrtom v vmesnem času, ne bi mogli uživati.

Neodvisnosti so nasprotovale tudi srbske sile. Za uveljavljanje miru bi NATO namestil 28.000 enot. Od tega bi bilo 4.000 ameriških enot, ki bi skrbele za ohranjanje miru. Milošević načrta ni želel podpisati, kar je Madelaine Albright videla kot padeč diplomacije in priprave na zračni napad s »kredibilno uporabo sile« (CBS Worldwide 1999). Do podpisa Hillovega načrta nikoli ni prišlo.

Do prekinitve ognja in političnega sporazuma ponovno ni prišlo. VS ZN je zato v skladu z Resolucijo 1160 in 1199, 24. oktobra 1998, ponovno skušal umiriti razmere na območju in sprejel Resolucijo 1203. Resolucija je ponovno obsojala vsakršno teroristično dejanje s strani KLA in nadaljevanje spopadov in napadov s strani ZRJ ter zahtevala takojšnjo prekinitve ognja in mirno rešitev spora preko dialoga. Prav tako je Resolucija pozdravila podpis pogodbe 15. oktobra 1998 v Beogradu med ZRJ in NATO-m za zračno vzpostavitev verifikacijske misije (*Air Verification Mission over Kosovo*) in 16. oktobra 1998 v Beogradu med ZRJ in OVSE, ki je omogočila OVSE, da je na območju vzpostavil verifikacijsko misijo KVM (*Kosovo Verification Mission*). Naloga ZRJ je bila, da mora poskrbeti za varnost osebja obeh misij, saj niso predmet spora (Security Council 1998c).

4.3 Ponovno eskaliranje krize in pogajanja v Rambouilletu

4.3.1 Eskaliranje krize

Pozimi 1998 – 1999 je ponovno prišlo do spopadov med kosovskimi Albanci in kosovskimi Srbi. Pomembnejši dogodek je bil pokol v Račku, 15. januarja 1999, ko so odkrili 45 albanskih trupel v bližini vasi. William Walker, predsedujoči KVM, je na mirovni konferenci za množične pokole obtožil srbsko stran (Wilcoxon 2006). Pokol je povzročil napetosti med obema stranema. Srbska stran je argumentirala pokole kot žrtve v navzkrižnem ognju. Žrtve naj bi bili vojaki KLA in ne civilisti. V Poročilu Human Rights Watch (*Human Rights Watch Report*) kategorično zavračajo argumente srbske vlade in obtožujejo srbske sile sistematičnega napada na civiliste na ukaz srbskih vladnih sil (Human Rights Watch Report 1999). Na podlagi telefonskih pogovorov med takratnim notranjim ministrom Srbije, generalom Sretenom Lukićem, in namestnikom predsednika vlade Nikolo Sainovićem je v Poročilu zaključeno, da je šlo za načrtno pobijanje neoboroženih civilistov starejših od 15 let, ter da bodo skušale srbske sile zakriti pokole in se izogniti mednarodnim obsodbam (Human

Rights Watch Report 1999). Po pokolu je mednarodna skupnost stopila popolnoma proti Miloševiću, vendar ni bila podpornica KLA. Obe sprti strani sta bili nemudoma pozvani k prekinitvi ognja in k pogajanjem v Rambouillet pod vodstvom Skupine za stike, kjer je mednarodna skupnost uporabila ultimat (Pirjevec 2003).

4.3.2 Pogajanja v Rambouilletu

Po več poskusih mirne rešitve spora in nespoštovanju Resolucij s strani obeh strank je bilo jasno, da bo do realizacije prekinitve ognja potrebno še veliko truda. Na začetku leta 1999 je postalo jasno, da dogovor Holbrooke – Milošević¹⁰ ne bo uspešen (Carment in Schnabel 2003, 61; Vann 1998). Po Clintonovem mnenju je še vedno obstajala grožnja z vojaškim posredovanjem, saj »množična pokopališča kažejo na to, kako se Milošević drži svojih dogovorov« (Minić 2000, 69). Mednarodna skupnost je pozvala obe sprti strani k pogajanjem v dvorec Rambouillet blizu Pariza. Milošević se s pogajanci na tujih tleh ni strinjal, ker ni želel priznati mednarodne razsežnosti konflikta. Trdil je, da je kosovsko vprašanje stvar notranje pristojnosti suverene države (Schwarz 1999).

Pogodba iz Rambouilleta je predlog mirovnega sporazuma med delegacijo ZRJ in delegacijo večinskega prebivalstva Kosova, etničnih Albancev. Cilj pogodbe je bil končanje humanitarne krize na Kosovu (United Nations Peacemaker 2014). Konferenca v Rambouilletu je bila prvi pokazatelj, da miru na Kosovu ne bo mogoče doseči brez sodelovanja KLA.

Pogajanja so pomembna predvsem z vidika jurisdikcije NATO-vega napada na ZRJ marca leta 1999, po tem, ko je delegacija ZRJ v celoti zavrnila predstavljene pogoje pogodbe. Beograd je zavrnitev osnoval na argumentu, da so pogoji pogodbe in s tem status avtonomije Kosova daleč od sprejemljivih pogojev za srbsko stran. Najbolj kontroverzen je bil prihodnji

¹⁰ 12. oktobra 1998 je prišlo do dogovora Holbrooke-Milošević, ki je predvidel »konec ofenzive, umik srbskih enot, svobodni dostop mednarodnih opazovalcev v pokrajino in popolno sodelovanje s haaških sodiščem za vojne zločine, vrnitev beguncev v domove in začetek dogovorov za premostitev krize v skladu s Hillovim načrtom« (Pirjevec 2003, 485). Prav tako je dogovor predvidel Operacijo Orlovo oko (Eagle eye), po kateri bi naj NATO letala nadzorovala zračni prostor kriznega območja (Pirjevec 2003, 486).

status Kosova, saj bi ostal *de jure*¹¹ provinca Srbije in *de facto* tretja republika. Srbija je to videla kot secesijo Kosova od Srbije, kar je bilo zanj nesprijemljivo. Drugi nesprijemljiv vidik je bil znaten vpliv Kosova nad Srbijo, pri čemer bi šlo za enosmerni vpliv. Po pogodbi bi lahko prebivalci Kosova sodelovali na parlamentarnih volitvah v Srbiji in volili predstavnike v parlament, ki pa ne bi imeli nobenega vpliva na življenje na Kosovu. Kosovo bi imelo neodvisni pravni sistem od ZRJ. Tretji pomemben vidik je bila vojaška prisotnost NATO-vih sil na Kosovu. V Dodatku B je bilo jasno opredeljeno, da bo osebje NATA uživalo neomejen prehod skozi celotno ZRJ, skupaj z zračnim prostorom in teritorialnimi vodami (Bisset 2000; Becker 1999). Osebje bi bilo imuno na pravno postavljene zakone države in bi imelo proste roke za uporabo vseh območij in prostorov za izvajanje manevrov v luči zagotavljanja podpore, treningov in operacije (Princeton University 2014). Prav tako so v Dodatku B zahtevali odstranitev vseh srbskih sil s Kosova in nadomestitev z NATO-vimi silami (Weller 1999). NATO bi imel po predstavljenih pogojih popolno imuniteto s strani ZRJ in proti njihovim akcijam (npr. aretacije, preiskave, pripori).

Pirjevec meni, da je bil mirovni predlog v Rambouilletu za kosovske Albance možnost, da močnejše izrazijo svojo željo po neodvisnosti. Za Miloševića je bila to priložnost za zavlačevanje. Nobena stran ni imela pravega namena skleniti sporazuma (Pirjevec 2003). Predstavniki kosovskih Albancev so pogodbo Rambouillet sprva popolnoma zavrnila, medtem ko se je Beograd strinjal s političnimi in nevojaškimi pogoji pogodbe in zahteval namestitev NATO-vih sil s silami ZN. Tekom pogajanj je bil osnutek pogodbe večkrat spremenjen do točke, ko je bila delegacija kosovskih Albancev pripravljena podpisati, ZRJ pa ne (Becker 1999).

Tedanji ameriški predsednik Clinton je imel 23. marca 1999 govor, v katerem je upravičeval napad na ZRJ na osnovi tega, da bi naj »predsednik Milošević zavrnil pogajanja o določenih ključnih elementih pogodbe« (Becker 2014). Dejansko je bil predlog ZRJ predstavljen kot ultimat. Bil je predlog »vzemi ali pusti«. Ni bilo nobenih pravih pogajanj. ZRJ je bila pripravljena sprejeti avtonomijo Kosova kot del zavezujoče pogodbe, vendar je v celoti zavrnila okupacijo ZRJ s strani NATO-vih sil, kot zlorabo suverene enakosti držav. Vlada ZRJ je bila vseeno pripravljena razmisliti o alternativnih silah ohranjanja miru (*peacekeeping*

¹¹ Glede na pravo.

forces). Na tej točki se ZDA niso želele več pogajati. Madeleine Albright je izjavila, da »ne sprejemamo ničesar drugega kot samo pogodbo v celoti, skupaj s silami NATA na območju« in dodala: »Položaj in pogled ZDA je operacija, vodena s strani NATO-vih sil. To je osnovni pogoj za naše sodelovanje v operaciji« (Becker 2014).

Pogodba iz Rambouilleta je določala popolno vojaško okupacijo in veliko politično kontrolo nad Kosovom s strani zveze NATO. Pogoji pogodbe so bili dejansko nemogoči za katerokoli suvereno državo, da bi jih podpisala, saj bi že Dodatek B v sporazumu odprl vrata popolni okupaciji ZRJ s strani NATO-vih sil. NATO naj bi vodil vojaško silo (KFOR), ki bi jo ustanovil in razvil NATO pod nadzorom Sveta NATA (*North Atlantic Council*). Predstavljenih pogojev ne bi mogla sprejeti nobena država, razen v primeru popolne predaje, kar je tudi ena izmed NATO-vih kritik, da so Srbiji dali ponudbo, za katero ni bilo druge opcije kot, da jo ti zavrnejo, saj je omejevala teritorialno suverenost (Becker 1999). S podpisom bi Milošević demantiral svoj nacionalni konstrukt, na katerem je temeljila njegova politična moč. Pirjevec pravi, da je neodstopanje Miloševića pustilo mednarodni skupnosti le malo maneverskega prostora (Pirjevec 2003).

4.4 Operacija Zavezniška sila in vloga Rusije ter Kitajske

4.4.1 Operacija Zavezniška sila

Pogajanja v Rambouilletu, katerih glavni namen je bil doseči mirno rešitev spora na Kosovu, so po dobrem mesecu in pol propadla. Na vidiku ni bilo nobene mirne alternativne rešitve, ki bi prepričala ZRJ k mirnemu dogovoru in končanju nasilja med KLA in srbskimi silami. Humanitarna situacija in človekove pravice so bile v prvih treh mesecih leta 1999 izredno slabe. Kljub prizadevanjem mednarodne skupnosti se je poslabšal tudi varnostni in politični položaj. Statistika pravi, da je bilo do 22. marca 1999 notranje razseljenih okoli 235.000 civilistov in izseljenih okoli 269.000 civilistov. Na podlagi tedanjega stanja je 23. marca 1999, tedanji generalni sekretar NATA, Javier Solana, avtoriziral zračno kampanjo proti ZRJ, imenovano Operacija Zavezniška sila (Saariuloma 2004).

Notranja nesoglasja v ZN glede sprejetih Resolucij 1160 in 1199 so dala NATU dokaz, da bo kakršenkoli poskus pridobitve Resolucije ZN z uporabe sankcionirane sile preprečen s pravico veta. Tako kot v Bosni, bi ponovno na tisoče ljudi umrlo v postopku pridobivanja mandata za posredovanje (NATO 2014). NATO je ugotovil, da je potrebno žrtvovati Miloševića in njegov režim, medtem ko je Milošević verjel, da ima rusko podporo (Carment in Schnabel 2003, 62) in da do napada ne bo prišlo. Judah pravi, da je ameriški veleposlanik Richard Holbrooke 22. marca vprašal Miloševića, ali ve, kaj se bo zgodilo v primeru, če ne podpiše pogodbe. Odgovoril mu je: »Da, bombardirali nas boste« (Judah 2000, 227).

NATO je pravno podlago napada argumentiral na podlagi sprejetih Resolucij VS ZN leta 1998, ki so obsojale nasilje na območju in tako 24. marca 1999 začel zračno kampanjo proti suvereni državi ZRJ z argumentom humanitarne intervencije. Glavni cilji operacije so bili: (a) ustaviti srbsko ofenzivo Kosova, (b) odstranitev srbskih sil s Kosova, (c) vzpostaviti demokratično samoupravo na območju, (č) na območje poslati NATO-ve sile ohranjanja miru in (d) omogočiti mirno in varno vrnitev beguncem v svoje domove (Tomes 2000). Kljub eni izmed najbolj natančnih kampanj v dobi modernih vojn jim ni uspelo ustaviti zatiranja na tleh. Med 23. marcem in 10. junijem 1999 naj bi število beguncev poskočilo na 800.000 (Wise 2013), kar je dejansko pomenilo humanitarno katastrofo. Veliko beguncev se ni nikoli vrnilo nazaj v svoje domove, kar pomeni, da je NATO delno odgovoren za trajno odstranitev določenih prebivalcev Kosova (Wise 2013; Chomsky 2000).

Med napadom so potekala tudi zasedanja glede ozemeljske invazije, katerih pobudnik je bil Josch Fischer, član nemške Zelene stranke. Poudarjal je pomen ozemeljske invazije in vlogo Rusije pri dosegu mirnega dogovora in umika srbskih sil s Kosova (Pirjevec 2003, 527–528), do česar ni prišlo. Po 78. dneh napadanja, 3. junija 1999, je predsednik Slobodan Milošević sprejel predstavljene mirovne pogoje tedanjega finskega predsednika Marttiija Ahtisaarija in ruskega predstavnika Viktorja Chernomrdina (Globalsecurity 2014). 9. junija 1999 je prišlo do podpisa Vojaško-tehničnega sporazuma¹² oziroma sporazuma iz Kumanova (*Kumanovo Agreement*), naslednji dan pa je NATO oznanil konec zračne kampanje. Isti dan je VS ZN

¹² Vojaško-tehnični sporazum iz Kumanova med NATO-m in vladama ZRJ in Republike Srbije je končal NATO bombardiranje na ZRJ, dosegel umik in demilitizacijo srbskih enot s Kosova ter prihod mednarodnih sil na območje (KFOR). Glavni cilj je ohranjanje miru in varnosti in trajno končanje nevarnosti in nasilja na območju (Military Technical Agreement 1999).

sprejel Resolucijo 1244 in pozdravil sprejetje postavljenih pogojev s strani ZRJ ter politično rešitev, ki je končala Operacijo Zavezniška sila in začela z Operacijo Skupni varuh – OSV (*Operation Joint Guardian*)¹³ (North Atlantic Treaty Organization Headquarters 2014). VS ZN je v Resoluciji obžaloval humanitarno tragedijo in obsojal vsa dejanja nasilja nad prebivalstvom, kakor tudi kakršnakoli teroristična dejanja obeh strank v sporu. Zavzemal se je za rešitev humanitarne situacije na območju in varno ter mirno vrnitev beguncev v svoje domove. Ponovno je poudaril, da morajo vse države članice spoštovati suverenost in teritorialno integriteto ZRJ in ostalih držav v regiji, kot izhaja iz Helsinške sklepne listine iz leta 1975. Zavzemal se je za znatno avtonomijo in samoupravo na Kosovu. Poudaril je, da je situacija na območju še vedno grožnja mednarodnemu miru in varnosti in da se bo na podlagi VII. poglavja UL ZN zavzemal za varnost mednarodnega osebja na območju. Resolucija napotuje na območje mednarodne sile, ki bodo skrbele za ohranjanje miru. Na podlagi Aneksa 2 k Resoluciji, 3. odstavka, VS ZN napotuje na območje civilno mednarodno osebje, ki bo skrbelo za vmesno administracijo in varnost ter spoštovanje dogovora (UNMIK) in na podlagi Aneksa 2, 4. odstavka, VS ZN napotuje na območje tudi vojaške sile NATA, znane kot Sile za Kosovo ali KFOR (Security Council 1999).

4.4.2 Vloga Rusije in Kitajske

Rusija in Kitajska sta odigrali ključno vlogo v reševanju konflikta z vidika napada NATA na ZRJ leta 1999. V procesu mirnega reševanja spora v VS ZN sta bili izrecno proti grožnji z uporabo sile, naperjeni proti suvereni državi ZRJ. Zavzemali sta se za primarno pravico vsake države, in sicer suvereno enakost držav, kot eno izmed temeljnih načel na podlagi UL ZN. Kot stalni članici ZN (izmed petih) sta ob vsakem poskusu avtorizirane uporabe sile zagrozili s pravico veta. Članice NATA so že leta 1998 skušale zavarovati resolucijo VS ZN na podlagi VII. poglavja UL ZN glede uporabe sile. Nemčija in Italija sta zahtevali, da dobi NATO podporo v VS preden začne z vojaško operacijo. Prav tako, sta Rusija in Kitajska dali jasno vedeti, da ne bosta podprli uporabo sile proti ZRJ, ker vidita problem Kosova kot notranji problem ZRJ (Rianovosti 2014). Do realizacije avtorizirane uporabe sile v VS ZN na podlagi

¹³ Operacija Skupni varuh zagotavlja spoštovanja Vojaško-tehničnega sporazuma iz Kumanova in sprejete Resolucije VS ZN 1244. 10. junija 1999 je Svet NATA (*North Atlantic Council*) avtoriziral izvrševanje operacije. NATO skrbi za regionalno stabilnost, mir in varnost. Glavni cilj operacije je zagotavljanje varnega vračanja beguncev v svoje domove, kakor tudi notranje razseljenih oseb, zmanjšanje človeškega trpljenja in spoštovanje mirovnega sporazuma za Kosovo (North Atlantic Treaty Organization Headquarters 2014).

UL ZN ni prišlo. NATO je zato marca 1999 unilateralno začel z vojaško kampanjo, imenovano Operacija Zavezniška sila.

Rusija in Kitajska sta kategorično nasprotovali vsem namenom in načrtom, ki bi dali NATU zeleno luč za napad (Reliefweb.int 1998) in posledično tudi izvedbi operacije v celoti. Glavni argument je bil izraba mednarodnega prava in groba kršitev suverenosti držav na podlagi UL ZN (Walsum 2014). Rusija je takoj po napadu v VS ZN poslala osnutek Resolucije, ki bi preprečila napad in ponovno zahtevala končanje nasilja nad kosovskimi prebivalci na Kosovu (kot je zahteval že VS ZN v prejšnjih sprejetih Resolucijah). Dva dni po napadu, 26. marca 1999, se je tako VS ZN ponovno sestal, da bi podrobneje pregledal osnutek Resolucije, katerega pobudnica je bila Rusija, podprli sta jo tudi Indija in Belorusija. Zahtevali so »takojšnje prenehanje sovražnosti in uporabe sile nad ZRJ« (Roberts 1999) in takojšnje nadaljevanje mirovnih pogajanj. Med pogajanjmi se niso dotaknili vprašanja, kaj narediti s Kosovom in njegovim prihodnjim statusom. Pet držav članic zveze NATO v VS ZN je nasprotovalo osnutku resolucije in trdilo, da je preteklih šest mesecev zelo dober dokaz, da je edina možna rešitev za končanje nasilja, oborožena intervencija NATA. Med potekom debate o osnutku Resolucije, je tedanji generalni sekretar NATA, Javier Solana, menil, da bo intervencija končana v roku nekaj dni (Walsum 2014). Dejal je, da bi zavrnitev osnutka pomenil korak k miru na Kosovu in da bi VS ZN na takšen način izpolnil zahteve, ki jih je dal vladi in Beogradu, da bo preprečil nasilje (United Nations 1999). ZRJ naj ne bi imela druge opcije kot sodelovati v političnem sporazumu (Walsum 2014). Glede na pretekli neuspeh pogajanj s predsednikom Miloševićem je tedanji kanadski veleposlanik ponovno opozoril na širjenje humanitarne krize in dodal, da kdorkoli bi podprl osnutek resolucije, bi »postavil samega sebe nasproti mednarodnim sporazumom«. Tedanji ruski diplomat in sedanji ruski zunanji minister, Sergej Lavrov, se je jezno odzval in te besede poimenoval »izsiljevanje«. Slovenski veleposlanik Türk je govoril v korist NATO-vi kampanji in nelegalnost napada upravičeval, s tem da VS ZN nima monopola nad odločitvami in da ima »VS ZN primarno, ne pa tudi ekskluzivno pravico za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti«. Na glasovanju je bil osnutek Resolucije zavrnjen z 12 glasovi proti in 3 za (Kitajska, Namibija in Rusija) (Orrico 2009).

Težava, ki se je pojavila glede samoiniciativnega napada zveze je, da NATO niti ni poskušal pridobiti mandata znotraj VS ZN. Na takšen način bi izkazal spoštovanje ZN. Madelaine Albright je trdila, da zveza NATO ne potrebuje mandata VS ZN, ker ima Svet NATA, ki ga je tedaj sestavljalo 15 liberalnih demokratičnih držav, bolj legitimen glas glede uporabe sile kot VS ZN, ki ga sestavljajo manj demokratične države. Represivni režimi, kot sta Rusija in Kitajska, naj ne bi imeli pravice veta pri humanitarnih katastrofah, v katerih posredujejo liberalne demokratične države (Polity.co.uk 2010).

Rusija je Operacijo Zavezniška sila videla kot primer poskusa zveze NATO, da bi spremenila vlogo in cilje OZN. Namesto kolektivne obrambe, bi naj NATO poskušal s svojimi silami spremeniti podobo Evrope po svojih željah (Tomes 2000). Prepogosta uporaba pravice veta, kot je recimo blokiranje resolucij VS ZN, naj bi v sedanjem času zmanjšala ruski mednarodni položaj in povečala njeno izolacijo v svetu (Rianovosti 2014)

5 RAZMERJE MED LEGITIMNIM IN LEGALNIM VIDIKOM INTERVENCIJE ZVEZE NATO NA ZRJ

Zgodovina je napisana. Zaradi spornosti posredovanja zveze NATO na ZRJ leta 1999 so se pojavili avtorji, ki so si stali na nasprotnih bregovih glede interpretiranja legitimnosti in legalnosti odločitev vpletenih akterjev (subjektov). Mnenja avtorjev lahko tako razdelimo v tri pristope, in sicer: (1) pomembnost napada je predvsem z vidika humanitarne intervencije in moralne nujnosti zaščititi človekove pravice. Tako je bila intervencija v skladu z mednarodnim pravom in legitimnostjo (npr. Walzer, Chatterjee in Schied v Wise, Wheeler); (2) zloraba in nespoštovanje pravne podlage mednarodnih organizacij (v tem primeru VS ZN) za doseg lastnih ciljev (v tem primeru NATO) in s tem nelegalnost napada (npr. Chomsky, Judah, Bisset, Becker) in (3) vmesna sfera, ki pravi, da napad NATA ni potekal po mednarodno-pravnem redu, vendar je bila vseeno intervencija v tem primeru nujna (npr. Allin, Holzgreffe in Keohane, Booth v Wise).

5.1 Operacija Zavezniška sila z legitimnega vidika

Legitimni vidik napada oziroma moralnost napada je bila upravičena z dejstvom, da je imela begunska kriza, zaradi etničnega čiščenja, takojšnje negativne posledice v jugovzhodni Evropi (Human Rights Watch 2000). Pomembnost moralnosti oziroma legitimnosti je bila upravičena tudi s humanitarno situacijo na območju, nadaljevanjem grožnje miru, nestabilnosti in nevarnosti v regiji ter naraščajočim kršenjem človekovih pravic, ki so bile grobo obsojene že v sprejetih Resolucijah. Ustanovna listina ZN je v prvem poglavju Cilji in načela, 1. členu opredelila temeljne cilje. Cilj ZN (1) je »varovati mednarodni mir in varnost ter v ta namen izvajati učinkovite kolektivne ukrepe, da se preprečijo in odvrnejo grožnje miru in se zatrejo agresivna dejanja ali druge kršitve miru in si prizadevati, da se mednarodni spori ali situacije, ki bi utegnile privedi do kršitve miru zgladijo ali uredijo z mirnimi sredstvi in v skladu z načeli pravičnosti in mednarodnega prava« ter, da je (3) cilj «uresničevati mednarodno sodelovanje s tem, /.../, da spodbuja spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero« (Ustanovna listina Združenih narodov, 1. čl.). Na podlagi te listine in Splošne deklaracije o človekovih pravicah podporniki upravičenosti napada menijo, da je v konkretnem primeru šlo za grobo kršitev človekovih pravic. Nadaljnje zatiskanje oči, s strani mednarodne skupnosti, bi prineslo korenite negativne razsežnosti in destabilizacijo v celotni regiji.

Moralno upravičenost je potrebno soditi, opozarja Walzer, ker gre »za težke odločitve in zato morajo obstajati kriteriji, ki sodijo upravičenost« (Walzer 2000, 106). Kljub temu, da je suverena enakost držav eden izmed temeljnih načel mednarodne skupnosti, ki ga morajo spoštovati vse države članice, Walzer zagovarja in upravičuje kršenje suverenosti držav v izjemnih primerih. Meni, da je državna suverenost lahko kršena v primeru: (a) podpore separatističnim gibanjem, (b) v primeru reševanja civilistov pred grožnjo masakrov s strani države, dokler upravičeno menijo v uspeh intervencije, (c) v primeru preprečevalne intervencije (*preemptive intervention*), kadar je grožnja neizbežna in v primeru (č) nujnosti intervencije, da ponovno vzpostavi ravnotežje pred prejšnjo intervencijo (*counterintervention*) (Walzer 2000; Daalder 2007). Države članice NATA in predvsem ZDA ter države, ki so podprle vojaško operacijo, so upravičile svojo odločitev za napad na podlagi kršenja človekovih pravic (argument b po Walzerju). Nujnost intervencije zaradi ponovne

vzpostavitev predhodnega stanja nas vrne nazaj, v 19. stoletje, v čas Johna Stuarta Milla, ki je zagovarjal pravico ljudi, da si sami določijo svojo usodo. Če intervencija (v konkretnem primeru napad NATA na ZRJ) prepreči lokalnim prebivalcem, da se sami odločajo o svojih življenjih, protiintervencija (v konkretnem primeru podpis Vojaško tehničnega sporazuma NATO – ZRJ in prihod KFOR-ja) izničuje prvo intervencijo in je tako intervencija upravičena, ker obnovi človekovo pravico lokalnega prebivalstva, da se sami odločijo (Walzer 2000, 90; Nye 1997, 136–137; Doyle 2006). Dejanja, ki se štejejo kot upravičena za humanitarno intervencijo so: genocid, etnično čiščenje in grobe kršitve človekovih pravic in ljudi, ki se ne morejo sami braniti (Chatterjee and Schied 2003, 3). Zgoraj omenjene ideje legitimnosti humanitarne intervencije Wheeler nadgradi in razširi upravičenost intervencionizma (*jus ad interventionism*). Meni, da je suspenz legalne paradigme utemeljen, kadar je potrebna najvišja humanitarna nujnost (*supreme humanitarian emergency*) (Wheeler 2002). Jus ad bellum dodaja, da mora biti uporaba sile zadnji izhod in da mora biti vsako vojaško posredovanje proporcionalno glede na grožnjo (Wheeler 2002, 34). Zadnji kriterij pa pravi, da mora obstajati visoka verjetnost, da bo uporaba sile dosegla pozitivne humanitarne rezultate oziroma cilje (Wheeler 2002; Fierke 2005, 89–95). Seybolt se na tej točki strinja z Wheelerjem, ker verjame, da vojaške akcije v imenu humanitarizma niso upravičene, če ni jasnega vidika za uspeh intervencije (Seybolt 2007).

Najpogosteje citirana upravičenost in nujnost intervencije s strani NATA je zagotovo »humanitarna katastrofa« (Wheeler 2002) in resnost široko razširjenega zatiranja kosovskih Albancev. Herring trdi, da je bila intervencija upravičena glede na kriterij zadnjega izhoda. Pogajanja med Miloševićem in Holbrookem v Rambouilletu niso zagotovila uspešne preprečitve kršenja človekovih pravic v regiji. NATO zato ni imel druge možnosti, kot da posreduje in zmanjša srbske vojaške kapacitete (Herring 2001). Pattison pravi, da si je na tej točki potrebno postaviti vprašanje, in sicer: če je v preprečevanju zločinov proti človečnosti brez pravne podlage intervencija uspešna, zakaj bi sploh potrebovali pravno pravico in dovoljenje za intervencijo? (Pattison 2010, 43–45). Dejstvo je, da mora obstajati pravni okvir, ki predpisuje državam omejitve in dolžnosti. V nasprotnem primeru bi imperialistične države izražale svoje interese brez pravnih posledic. Naslednji kriterij, ki zagovarja legitimni vidik NATO-vega napada, je proporcionalna uporaba sredstev. Vsaka kolateralna škoda ne delegitimira vojaške operacije (OAF), saj naj bi NATO, po Walzerju, strateško napadal vojaške cilje. Prav tako meni, da so civilne žrtve upravičene tudi v kolikor so nepričakovane,

dokler niso bile načrtno eliminirane (Walzer 2000). Zračni napadi bi naj podpirali upravičenost vojaških ciljev.

Legitimni vidik napada se je poleg humanitarne nujnosti utemeljeval tudi na temeljih Teorije upravičene vojne (*Just War Theory*). Moderni teoretiki se naslanjajo na človekove pravice kot imperativ za interveniranje (Chatterjee in Schied 2003, 5) v primeru, ko država zavrže oziroma ne izpolni svojih dolžnosti varovanja državljanov. Weissman pravi, da je bila s stališča klasične Teorije upravičene vojne in ohranjanja demokratične ureditve v Evropi ter odstranitve etničnega čiščenja, zračna kampanja upravičena. Humanitarni imperativ in potreba po uveljavljanju človekovih pravic sta bili edini kredibilni moralni zagotovili, na kateri so se lahko oprli zahodni politiki, ki so bili po Weissmanu glavni voditelji intervencije. Tony Blair, tedanji britanski premier, je vojno opredelil kot »vojno vrednot, ne interesov« (Tony Blair v Wise 2013). Z drugimi besedami šlo je za vojno altruizma. Vojno za obrambo prebivalstva proti tujemu vsiljivcu in njegovemu množičnemu zlorabljanju človekovih pravic in mednarodnega humanitarnega prava (Weissman v Wise 2013).

Clintonova administracija je konstantno ponavljala, da so posredovali na Kosovu zaradi humanitarnih razlogov, regionalne stabilnosti in NATO-ve kredibilnosti. Albrightova trdi, da je:

Osnovni interes ZDA mir in stabilnost v jugovzhodni Evropi ter močno povezane institucije, ki se zavzemajo za mir. Želimo vladavino prava, zavarovati človekove pravice in zagotoviti pravico. Nikoli ne smemo pozabiti, da naravnih meja nasilja v JV Evropi ni. Razširitev konflikta bi lahko povzročilo nasilje in boje v Albaniji in Makedoniji. Lahko bi nasilje prizadelo tudi naše zaveznike Grke in Turke, regijo pa bi lahko preplavili begunci in vzpostavili nebesa za mednarodne teroriste, kriminal in prekupčevalce z drogami. Bosna nas je naučila, da lahko plačamo prej, ali pa veliko več kasneje (DiPrizio 2002, 140).

Mnenju Albrightove se je pridružil tudi Clinton in poudaril: »Delujemo, da zavarujemo na tisoče nedolžnih ljudi na Kosovu pred vojaško ofenzivo. Če delujemo takoj, se držimo svojih načel, varujemo svoje interese in napredujemo k dejanju miru. Končanje tragedije je moralni imperativ. Skupaj z zavezniki ne moremo pogledati v drugo smer, medtem ko se pred vrati NATA dogajajo pokoli. To bi diskreditiralo NATO kot temelj varnosti zadnjih 50 let« (DiPrizio 2002, 135–142). Te besede temeljijo na legitimnem vidiku in zagovarjajo upravičenost intervencije v smislu humanosti in zamejitve konflikta na širšo regijo. Zgodovina je prepletena s primeri notranjih konfliktov, ki so se razširili na širše območje v regiji (krščanski ortodoksni Grki, muslimanski Turki) in zgodovina se ne sme ponoviti (DiPrizio 2001, 135–142).

Kljub evidenci, ki argumentira in zagovarja legitimnost intervencije na Kosovu, kritični pregled Operacije Zavezniška sila nakazuje, da kriteriji vseeno niso bili uporabljeni tako legitimno, kot trdijo podporniki humanitarne intervencije in predvsem države članice NATA. Orend opozarja, da se je upravičena vojna v osnovi razvila, da bi omejila uničujoče posledice konfliktov med dvema nasprotujočima se stranema, tako da je določala moralno upravičenost posredovanja (Orend v Wise 2013).

Pomemben kriterij legitimnosti za razumevanje moralnih odločitev je kriterij pravega namena (*principle of right intention*). Omenjen kriterij je zelo sporen, saj določeni teoretiki menijo, da naj bi bil pravi namen za posredovanje zmanjšati človekovo trpljenje, vendar Weiss trdi, da je nerealno pričakovati čiste moralne motive (Weiss v Wise 2013). Mnogi teoretiki menijo, da bi lahko pomanjkanje pravega namena ogrozilo moč upravičene vojne, ter da je v primeru Kosova, NATO imel v osnovi materialne in sebične namene. Lucarelli pa dodaja, da je evropske države strah intervenirati brez podpore NATA (Lucarelli 2000). Johnson celo obtoži ZDA (kot glavnega sodelavca OAF) selektivne izrabe humanitarne krize za dosego lastnega vpliva v jugovzhodni Evropi in regionalne nadvlade (Johnson v Wise 2013). Selektivna izraba humanitarne krize se povezuje tudi z moralnim zadržkom NATO intervencij v drugih regijah in svetu pred in po letu 1999, v katerih pa NATO ni interveniral. Kritiki opozarjajo na NATO-vo pomanjkanje sodelovanja v obrambi Kurdiv, vzhodnega Timorja, Indonezije, v Ruandi, Haitiju in Bosni (Chomsky 2000). Težko rečemo, da so ameriško administracijo vodile človekove pravice. Dejstvo je, da v vseh teh primerih človekove pravice niso bile vodilo za vzpostavitev politike. Ta kriterij uporabljajo kot evidenco selektivnih moralnih odločitev

NATA. Zakaj je NATO posredoval na Kosovu, medtem ko so od daleč gledali etnično čiščenje Srbov v Krajini, leta 1995? (Wise 2013). DiPrizio meni, da so bili grenki občutki iz Bosne še vedno sveži (DiPrizio 2002, 143). Henriksen se z njim strinja in pravi, da lahko v besedah takratne ameriške državne sekretarke Madeleine Albright razberemo »humanitarni« cilj NATA. Kar se je v preteklosti pokazalo za resnično (Srebrenica), se je po mnenju takratne ameriške državne sekretarke Madeleine Albright ponovno pokazalo tudi pri napadu NATA na ZRJ leta 1999: «Verjamem v lekcije in trenutno menim, da smo bili veliko prepočasni v odzivanju na Miloševićeva dejanja v Bosni. Ne zgodi se pogosto, da dobiš drugo možnost» (Henriksen 2007). Besede takratne ameriške državne sekretarke sicer dajejo odgovor na vzroke za intervencijo, vendar so izredno sporne z vidika zagovarjanja nujnosti posredovanja NATA leta 1999, saj odgovor z uporabo sile zaradi slabih dejanj v preteklosti ne more in ne sme biti razlog za ponovno uporabo sile, če za to ne obstaja kredibilen povod. To diskreditira NATO v iskanju miroljubnih rešitev. Kljub temu, da NATO argumentira, da ne morejo posredovati v vsaki državi, v kateri so kršene človekove pravice in skušajo posredovati kjer lahko, kritiki argumentirajo, da NATO očitno samo v določenih primerih deluje v skladu s humanitarnimi cilji. Kritiki ne trdijo, da kosovski Albanci niso trpeli pod jugoslovanskim režimom, ampak samo izpostavljajo, da v konkretnem primeru ni bil NATO-v primarni motiv humanitarizem in da lahko pomanjkanje humanitarizma vodi v ogrožanje človeških življenj. Slocombe pravi, da sta Rusija in Kitajska, glede na konkretni primer, skrbnika legitimnosti mednarodnih sil (Slocombe v Clark 2005).

Walzerja štejemo kot enega izmed podpornikov legitimnega vidika napada NATA na ZRJ, glede na zgoraj omenjene kriterije. Vendar sam dodaja in hkrati vzbuja dvom v upravičljive cilje NATA. Trdi, da je NATO posredoval zaradi zaščite in preprečitve kršenja človekovih pravic in hkrati poudari, da taisti argument NATO uporablja kot izgovor v večini primerov svojih intervencij. Glede na mešane motive NATA je vprašljiv tudi kriterij proporcionalnosti legitimne nujnosti. Proporcionalnost je eden izmed glavnih kriterijev po Wheelerju in glede na izjave NATA, da je bil njihov glavni cilj minimalizirati civilne žrtve, je uporaba strateškega bombardiranja teoretično gledano zelo vprašljiva. Schue trdi, da je večina NATO-vih bomb in raket zadela srbsko infrastrukturo in ne srbskih vojaških ciljev in kosovske policije. Zato NATO obtožuje namernega ciljanja infrastrukture. Pravi, da so na takšen način želeli izkoristiti bedo civilistov in prisiliti Miloševića, da bi se podredil NATO-vim pogojem (Schue v Wise 2013). Na tej točki opazimo neskladnost z Walzerjevo teorijo o strateškem

bombardiranju vojaških ciljev. Schue trdi, da so načrtno uničevali civilno infrastrukturo, Walzer pa v bombardiranju civilnih ciljev vidi zgolj kolateralno škodo. Evans in Sahnoun trdita, da je nedvomno obstajala humanitarna kriza in se pridružujeta zgoraj omenjenim avtorjem (Schue, Wheeler). Metode, ki jih je NATO izbral za reševanje problema so bile zelo pomanjkljive, saj se niso približale kriteriju proporcionalnosti. NATO-va odločitev zračnega napada, namesto kopenske invazije, je ogrozila lokalno prebivalstvo, povzročila množične begunce in selektivno targetiranje Jugoslavije. Po mnenju Evansa in Sahnouna je na mestu tudi moralna vprašljivost legitimnega vidika napada (Evans in Sahnoun v Wise 2013).

Humanitarna intervencija naj bi bila vodena s ciljem povzročiti več dobrega kot slabega in zaščititi človeška življenja, česar ponovno ne moremo v celoti aplicirati na konkreten primer. NATO-vi poveljniki so se polno zavedali posledic bombnega napada (Weymouth in Hanig 2001), vendar se vseeno niso odločili uporabiti (za civiliste) manj rizične kopenske ofenzive, s katero bi lahko zmanjšali možnost civilnih žrtev. Razmišljanje o nevarnosti in posledično postaviti višjo vrednost NATO-vim vojakom, kot civilistom Kosova je po Walzerju nemoralna pozicija, saj pravi, da: »Ne moreš ubijati, če nisi pripravljen umreti« (Walzer 2004). Kritiki legitimnega vidika so posredovanje poimenovali »Albrightova vojna«. Menijo, da nikakor ne moremo napada NATO definirati kot humanitarno akcijo, ker je napad povzročil veliko škode (kolateralna škoda, begunci, notranje razseljene osebe, uničenje infrastrukture itd.). Menijo, da je bilo neuspešno posredovanje NATO-vih sil v preteklosti, v drugih hujših primerih sveta, dobra demonstracija neiskrene in hipokritske humanitarne upravičenosti. DiPrizio meni, da je izmed vseh javnih upravičevanj NATO-vih intervencij, humanitarna intervencija najbolj vprašljiva (DiPrizio 2002, 144–145). V odgovor skeptikom, ki so trdili, da je bila intervencija leta 1999 vzrok močnih politikov in politik, pa Wheeler odgovarja, da lahko legitimnost humanitarne intervencije omeji prepozne vladne akcije. (Wheeler 2002).

5.2 Operacija Zavezniška sila z legalnega vidika

Uporaba NATO-vih sil leta 1999 proti ZRJ je prvi primer, ko je skupina držav delovala brez avtorizacije VS ZN in zagovarjala kršitev suverene enakosti držav v luči humanitarnih ciljev

(Clark 2005, 1999). NATO se je moral soočiti z neprijetno odločitvijo. Kljub temu, da je bil napad morda nujen, gledano s stališča moralnih in političnih idej, ne vzdrži legalnega kriterija nevmešavanja držav v notranje zadeve suverene države. Tako krši 2. čl., 1. poglavja UL ZN o (1) načelu suverene enakosti vseh svojih članov in (4) vzdržanosti grožnje s silo ali uporabo sile. Kriterij namreč pravi, da naj se «vsi člani v svojih mednarodnih odnosih vzdržijo grožnje s silo ali uporabo sile, ki naj bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države...» (Ustanovna listina Združenih narodov, 2. čl.). Poleg suverene enakosti držav in spoštovanja načela nevmešavanja v notranje državne spore je omenjena intervencija kršila tudi načelo prepovedi uporabe sile (1. poglavje, 2. čl, 4. odstavek UL ZN). Prav tako je omenjena intervencija poleg temeljnih načel opredeljenih v UL ZN, kršila temeljna načela, opredeljena v Deklaraciji 7. načel in Helsinški sklepni listini. Tako je postavila legalni vidik intervencije pod vprašaj. Glede na prizadevanja mednarodne skupnosti o mirnem reševanju sporov lahko zaključimo, da so sprejete Resolucije leta 1998, pogajanja v Rambouilletu in prizadevanja diplomatov dober pokazatelj spoštovanja omenjenega načela UL ZN.

Chomsky ugotavlja, da je bila NATO-va odločitev za bombni napad iz dveh razlogov, in sicer: (1) ustaviti etnično čiščenje in (2) vzpostaviti kredibilnost NATA. Prvi razlog lahko postavimo ob stran, medtem ko je drugi izredno verodostojen in pomemben (Chomsky 1999, 134). V njem lahko iščemo vzroke za NATO-v napad. Tudi Lucarelli meni, da se NATO ni želel vrniti v preteklost in ponovno obuditi dogajanja v Bosni, zaradi (a) zgodovine organizacije, (b) njenega odnosa z ZN in drugimi mednarodnimi organizacijami in zaradi (c) načina izvajanja operacije. Pravi, da ne smemo pozabiti, da je v Bosni NATO prvič v zgodovini posegel po vojaški intervenciji (Lucarelli 2000, 236). Leta 1999 je Kofi Annan poročal ZN, kako je zbledel spomin na polom bosanske krize v mislih mednarodne skupnosti. Poudaril je, da so se odločitve ZN pokazale kot neefektivne proti poskusom preprečitve genocida. Poudaril je tudi, da ko so se le »končno odločili in vzpostavili UNPROFOR (*Sile ZN za zaščito*) v avgustu in septembru 1995, jim je to pomagalo, da je vojna dobila svoj zaključek« (Wordpress.com 2009). Na Kosovu je bila ponovno preizkušena kredibilnost ZN in to proti istemu sovražniku.

Srbi se sprva niso strinjali z dialogom v Rambouilletu – na tujem, ker bi na takšen način posredno priznali mednarodno razsežnost krize (Pirjevec 2003, 543–545), dejansko je šlo za notranje vprašanje (Wordpress.com 2000). NATO je začel z bombnimi napadi zaradi nesodelovanja Miloševića na mirovnih pogajanjih. V resnici je bil tako imenovani »mirovni načrt ZDA/NATO« za Kosovo, ZRJ predstavljen kot ultimat. Bil je predlog »vzemi ali pusti«, pri čemer so bili pogoji pogodbe dejansko nemogoči za katerokoli suvereno državo, da bi jih podpisala (Bisset 2000), saj bi že dodatek B v sporazumu odprl vrata popolni okupaciji Jugoslavije s strani NATO-vih sil (Becker 1999). Uradno je bil NATO-v cilj spraviti Miloševića za pogajalsko mizo v Rambouilletu. V resnici pa ni bilo nobenih pogajanj in nobena suverena neodvisna država ne bi mogla podpisati pravnega akta – pogodbe pod pogoji, kot so bili predstavljeni v Rambouilletu. NATO je že januarja 1999 pojasnil, da je »NATO-va strategija ustaviti nasilje in podpreti končanje pogajanj vmesnih političnih pogodb za Kosovo, ki odvrtačajo humanitarno katastrofo« (Judah 2000). Judah meni, da je besedo »odvrtačati« NATO uporabil, »da bi zatrl prihajajočo krizo v kali, tudi, če je ostala mednarodna skupnost ne bi« (Judah 2000).

Državna sekretarka Madeleine Albright in voditelji zahodnih držav so menili, da so uporabili kredibilno uporabo sile, s čimer se Milošević ni strinjal. Prav tako je bil prepričan, da javno mnenje v sodelujočih državah, napada ne bo podpiralo, saj je napad potekal v srednji Evropi (Judah 2000). Po besedah Jovanovića so NATO-ve sile ubile tri do štirikrat več civilistov, kot vojakov, saj so napadali moralo ljudi in izzivali trpljenje ljudi, da bi bila vlada prisiljena umakniti svojo obrambo. Američani so preprečili pogajanja. Načrte za napad so že imeli pripravljene, potrebovali so samo še dober izgovor (Judah 2000). Prepričani so bili, da bodo le z uporabo sile dosegli želene politične cilje, saj je to edini jezik, ki ga Milošević pozna (Wordpress.com 2000).

Robert Jackson naslavlja Rusijo in Kitajsko kot nedotakljivi (Wordpress.com 2009), saj sta že tekom pregovarjanj o resolucijah napovedali, da se bosta vzdržali glasovanja in tudi zagrozili z vetom v primeru kakršnegakoli poskusa avtorizacije uporabe sile. Kitajska Kosova niti ni želela priznati kot grožnja mednarodnemu miru in varnosti (Norris 2005). Ko je 5. oktobra 1998 Kofi Annan poročal VS ZN o etničnem čiščenju na Kosovu, sta Rusija in Kitajska ponovno zagrozili z vetom v primeru britanskega predloga za osnutek resolucije z avtorizacijo

vseh potrebnih sredstev za umiritev grozodejstev (Norris 2005). Legalni vidik napada in mandat za uporabo sile s strani VS ZN je bil na tej točki izključen. Že v drugi polovici leta 1998 je torej postalo jasno, da Rusija in Kitajska ne bosta dali soglasja za avtorizacijo uporabo sile. NATO se je moral odločiti ali ne bo posredoval ali pa bo posredoval brez eksplicitne avtorizacije. Na tej točki se je NATO odločil, da bo kot legalno osnovo za intervencijo vzel predvsem Resolucijo 1199, sprejeto 23. septembra 1998. Določene države so podprle napad na osnovi posebne situacije na Kosovu, ki nikakor ne sme postati precedens. Očitno se države članice niso zavedale ali so preprosto ignorirale dejstvo, da sta državljanska vojna in secesija zelo daleč od posebne situacije na svetu. Politično gledano, bi bilo težje zagovoriti operacijo v luči spodletele resolucije, kot brez nje. Soglasje znotraj NATA je imelo večjo veljavnost, kot pa pomanjkanje soglasja znotraj VS ZN (Clark 2005). Slocombe meni, da je šlo za soglasje znotraj demokratičnih držav nasproti nedemokratičnega VS ZN (Slocombe v Clark 2005, 200). Vprašanje je, ali je primerno dati VS neupravičeno težo, saj bi naj bil okužen s političnimi kalkulacijami in interesi (Clark 2005, 200). Holbroke je ultimativno uspel, kjer so ZN odpovedali, ker je lahko podprl svoje grožnje z resnično vojaško močjo (Henriksen 2007) in tako je bilo vprašanje sile zavito v birokracijo. »Catch 22« se je pojavil, ker so ZN vedeli, da bosta Rusija in Kitajska dali veto na napad NATA, prav tako tudi Milošević. NATO-ve grožnje po njihovem mnenju niso bile več kredibilne in verodostojne (Henriksen 2007). NATO je moral uporabiti robni del mednarodnega prava, da bi lahko upravičil legalni vidik napada. Generalni sekretar NATA, Javier Solana, je trdil, da se Srbi posmehujejo NATU. Milošević pravi, da so se kljub vsemu uspeli upreti tiraniji »novega svetovnega reda« (Pirjevec 2003, 544).

V konkretnem primeru je skupina držav NATA intervenirala brez avtorizacije VS ZN in je tako posredovala izven tradicionalnega mednarodnega prava, zaradi česar jo je Neodvisna mednarodna komisija za Kosovo (*Independent International Commission on Kosovo – IICK*) v Kosovskem poročilu (*Kosovo Report*) označila za nelegalno, vendar legitimno (Independent International Commission on Kosovo 2000). NATO je trdil, da so poskušali po legalni poti priti do avtorizirane uporabe sile, ampak jim je obstoj sprejetih resolucij dokazal, da to ne bo mogoče, kljub njihovemu diplomatskemu udejstvovanju. Menili so, da sprejete resolucije dokazujejo izrabo vseh drugih sredstev in uporabo sile kot zadnji izhod (Kaufman 2002; Weller 1999, 231–237). NATO se je zavedal, da ZN ne bodo uspeli pravočasno reagirati in preprečiti katastrofe. Zato so reagirali na lastno pobudo in skušali izrabiti mednarodno pravo

sebi v prid. Robin Cook, britanski zunanji minister, je rekel: »Naše zaupanje v mir in varnost je odvisno od kredibilnosti NATA. Posledice NATO-vega nereagiranja bi bile hujše od njegovega reagiranja. Ponovno smo priča identičnemu etničnemu nasilju in ne smemo dovoliti, da se ponovi enaka tragedija na Kosovu« (Wordpress.com 2009). NATO je zagovarjal, da je bila legalno gledano izraba vseh diplomatskih sredstev mirnega reševanja sporov upoštevana.

Različni poskusi zamejitve konflikta in humanitarne krize že vse od leta 1992 niso bili uspešni zaradi neodločnih in neuskkljenih odločitev (Carment in Schnabel 2003, 64) mednarodnih akterjev. William Pfaff meni, da NATO-ve intervencije ne smemo razumeti samo kot konflikt s srbskim voditeljem Miloševićem, saj je bil izvoljen s strani ljudstva, s strani srbskega prebivalstva (Pfaff v Chomsky 1999, 93). Meni, da je Kosovo novo trčenje zahoda in vzhoda, kar nakazuje na Huntingtonov Spopad civilizacij. Pfaff meni, da NATO ne bi več obstajal, če ne bi zmagal nad Srbijo. Njegova edina možnost je bila, da je srbske sile odstranil s Kosova, uničil tedanjo srbsko vlado (Pfaff v Chomsky 1999, 135) in ponovno vzpostavil kredibilnost organizacije. Kljub temu, da resursi niso bili glavni motiv za intervencijo, je to izredno pomembna strateška pozicija za povezavo med vzhodom, zahodom in tudi bližnjim vzhodom. Srbija je bila nezaželena ovira Washingtona, ki je želel dokončati prevzem Evrope. Po mirovnem sporazumu so se analitiki strinjali, da izid ni bil v celoti dosežen, a je glavni uspeh, da obdržijo kredibilnost NATA, uspešen (Chomsky 1999). Tim Judah meni, da je bilo »ostrče težave osnovno pregovarjanje med dvema osebama za nadzor nad istim kosom zemlje«. Človekove pravice niso bile osnovna težava, kot so uspeli kosovski Albanci prepričati NATO in ZN. Meni, da so bili kosovski prebivalci sposobni uporabiti človekove pravice sebi v prid, kar je ustrezalo tudi NATU in na takšen način pridobiti podporo. Meni, da so postale človekove pravice »vplivni faktor za oblikovanje mednarodnih politik« (Judah 2000). Indija je izrazila skrb za NATO-vo doktrino, ki dovoljuje operacije izven evroatlantske regije in izven teritorija zavezništva. Vsaka takšna dejanja nasprotujejo mednarodnemu pravu, normam mirne koeksistence med narodi in UL ZN. Indija je bila ostra nasprotnica uporabi sile s strani NATA in izjavila, da bi morali problem rešiti z dialogom in konzultacijami in ne s konfrontacijo. Indijski nacionalni časopis Hindu je NATO-vo operacijo opredelil kot nelegalno, samoiniciativno, arogantno in kot nespoštovanje prava, pomanjkanje legalne, moralne in politične upravičenosti (Chomsky 1999, 135–144).

5.3 Med legitimnostjo in legalnostjo

“V primeru visoke nujnosti, je resnično potrebno posredovati, v primeru, ko pa nasprotujoča stran ne napreduje in so nedolžna življenja mož in žensk na vrvici, pa ni potrebno svoje poželjivosti postaviti na prvo mesto.”(Michael Walzer v Wordpress.com 2009)

Veliko avtorjev se zaradi spornosti posredovanja opredeljuje v vmesno sfero in priznava nelegalnost napada o (ne)spoštovanju mednarodnopravnega reda in vidike legitimnosti (npr. Allin). Po Allininem mnenju je bila nelegalnost napada glede na mednarodno pravo zaradi: (1) zlorabe suverenosti Beograda nad Kosovom, (2) izjalovitve regulatorskega sistema ZN za avtorizirano uporabo sile in (3) nevarne zlorabe mednarodnih odnosov na splošno. Meni, da ta argument tako imenovane »legitimnosti« ne vzdrži v celoti dejstva, da so Srbi brutalno ravnali s Kosovskimi prebivalci, vendar ima temelje v določenih pogledih. Ameriški strah pred globalno nestabilnostjo in njihovi lastni legitimni interesi so bili povod za napad. Ameriški in britanski pogled je bil, da se legitimnosti ne sme zamenjevati z uradnim mandatom VS ZN, ki je preveč razdeljen in nekvalificiran, da bi lahko sodil legitimnost (Allin 2002).

Kako je torej NATO ubral »tretjo pot«? E.H. Carr meni, da lahko močne države uporabijo vsa sredstva, saj bodo vedno sposobne manipulirati pravila in norme v svoj prid (Carr v Wordpress.com 2009). Quentin Skinner, na drugi strani meni, da »se ne sme zgoditi nobeno dejanje, ki ne more biti legitimizirano«. NATO je uspel prekoračiti avtoriteto VS ZN, ker mu je uspelo uporabiti jezik legitimnosti humanitarne intervencije za dosego višjih moralnih norm (Wordpress.com 2009). Weissman argumentira, da ne moremo trditi, da brez NATO-vega posredovanja ne bi obstajala kriza na Kosovu. Leta 1999 je Miloševićev režim ostal zvest kampanji etničnega čiščenja, kateremu je žrtvoval toliko krvi v Bosni in na Hrvaškem. Pravo vprašanje je bilo vprašanje časa. Države članice napada niso imele veliko druge izbire, kot intervencijo, saj niso želele stati mirno ob strani še enega etničnega čiščenja (Norris 2005). Kljub temu je odločitev za posredovanje t.i. »humanitarne intervencije« in način izvedbe izredno kontroverzne narave. To je po mnenju Holsta pričakovano, glede na razpršenost koncepta in mednarodno pravo o načelu suverene enakosti držav (Holst v Wise 2013). NATO

opravičuje svojo jurisdikcijo glede na moralno legitimnost, medtem ko nasprotniki intervencije zavračajo moralno pravico NATA za posredovanje in menijo, da lahko intervencijo opišemo kot »humanitarno vojno« (Roberts 1999, 102).

Lucarelli argumentira, da so humanitarne obveznosti pogosto legitimni razlog za posredovanje v mednarodnih krizah. Te intervencije pa imajo v resnici drugačne razloge (Lucarelli 2000, 224). V tej intervenciji je bila resnica prva žrtev. V tako imenovani humanitarni vojni je bila humanistična retorika sestavni del vojaške kampanje (Roberts 1999). Holzgrefe meni, da za pravilno determiniranje upravičenosti intervencije ne smemo ločiti moralne in legalne paradigme upravičenosti, saj sta obe skupaj enako pomembni. Pravzaprav dodaja tudi, da praktično vsak primer intervencije, ki zanemarja potrebo po legitimnosti mednarodnega prava, demonstrira popolni poraz celotnega legalnega sistema, ki bi naj služil pravim namenom. Meni, da vsako izkoriščanje obstoječih legalnih omejitev, diskreditira moralno pravico intervencij (Holzgrefe 2003, 49).

Wheeler meni, da v primeru velike humanitarne krize ni potrebno čakati na avtorizacijo v skladu z obstoječim legalnim okvirom (Wheeler 2002). S tem pogledom se strinja tudi tedanji francoski predsednik, saj trdi, da »mora biti vsaka vojaška akcija odobrena s strani VS ZN«, vendar pa »humanitarna situacija predstavlja temelje, pri katerih se lahko naredi izjema, ne glede na to, kako trdni so ti temelji« (Judah 2000). J.M. Vincent meni, da so bili glasovi kosovskih prebivalcev blokirani v ZN. Grda resnica je, da so države članice ZN prisiljene ostati v dobrih odnosih in se »držati za roke« z državami, kot je na primer Kitajska, ki izrablja vse za kar se zavzema OZN pod masko suverenosti, da ohranjajo mednarodni mir in varnost (Wordpress.com 2009).

Vaclav Havel podpira operacijo in meni, da je bila vojna na jugoslovanskih tleh mejnik v mednarodnih odnosih in eden prvih vidikov k zameglitvi meje med legitimnostjo in legalnostjo. Prvi primer, ko so bile človekove pravice (kosovskih Albancev) postavljene na prvo mesto. Pravi, da bomo v novem obdobju pričali pomembnemu dejstvu, in sicer, da ne bodo več države tiste, ki bodo najpomembnejše, ampak bodo to posamezniki. Po groznih dveh svetovnih vojnah, generacijah demokracije in evoluciji civilizacije, je primer Kosova

končno pokazal, da je človeštvo pomembnejše od države. Intervencija je po njegovem mnenju upravičena, saj:

Je to prva vojna, ki ni bila vodena v imenu nacionalnih interesov, temveč v imenu vrednot in načel. NATO se je boril za usodo drugih. Gre za boj, saj nobena dostojna oseba ne more stati ob strani in gledati sistematičnega pokola ljudi s strani države. Zavezništvo je delovalo zaradi spoštovanja človekovih pravic, kakor narekujejo pravni dokumenti. Gre za pomemben precedens za prihodnost. Jasno je bilo rečeno, da ni dovoljeno pobijati ljudi, jim vzeti domove, jih mučiti in uničevati lastnino (Chomsky 1999, 87–88).

Havel meni, da NATO nima nikakršnih teritorialnih teženj na Balkanu ali zanimanja za njihove resurse. Elie Wiesel Kosovo definira kot »moralno vojno« in pravi, da »ko zlo pokaže svoj obraz, ne čakaš in ne dovoliš da pridobi moč. Moraš intervenirati« (Wiesel v Chomsky 1999, 90). Istega mnenja je tudi Ignatieff, ki pravi, da je bila »edina težava, ki je odprla diskusijo politične legitimnosti neuspešen poskus NATO-vih zaveznikov v iskanju odobritve VS ZN za uporabo sile na podlagi VII. poglavja UL ZN. Privoljenje, ki v nobenem primeru ne bi bilo mogoče pridobiti zaradi veta Kitajske in Rusije. Ko ti gori hiša, ne iščeš preiskovalnega naloga, da lahko vstopiš vanjo in rešiš dobrine« (Ignatieff 2001). Zunanja intervencija je lahko upravičena le z rešenimi človeškimi življenji (Carment in Schnabel 2003, 64).

“Na osnovi vrednot, ne na teritorialnih ambicijah, gre za upravičeno vojno. V tem stoletju, smo se že dvakrat naučili, da sprava ni rešitev. Če dovolimo zlobnemu diktatorju, da vlada neomejeno, bomo morali preliti veliko več krvi, da ga bomo lahko ustavili. Ljudje želijo vedeti, ne samo, da imamo prav da ukrepamo, ampak tudi, da imamo čiste cilje in da bomo uspeli.” (Tony Blair v Wordpress.com 2009)

6 SKLEP

Mednarodno pravo je jasno. Države članice se morajo v svojih mednarodnih odnosih držati dogovorov, ki so jih sprejele kot članice mednarodne skupnosti. Prekoračitev pooblastil se smatra za nespoštovanje mednarodnih obvez in kršitev temeljnih načel in posameznih členov določenih mednarodnopravno sprejetih dokumentov. Poleg zakonskih določil, ki opredeljujejo legalni vidik mednarodnih odnosov in dejanj, je izredno pomemben tudi legitimni vidik, ki označuje dejanja in presoja ali so v skladu z zakonom in ali so upravičena.

Napad NATA na ZRJ leta 1999 je zaradi načina posredovanja izredno sporen. Na tej točki je reševanje in argumentiranje spornega posredovanja izredno pomembno predvsem zaradi nadaljnjih »legitimnih« akcij NATA v drugih državah s podobnimi etničnimi težavami. Moja magistrska naloga je temeljila na analiziranju legalnega in legitimnega vidika NATO-vega napada na ZRJ leta 1999. Zato sem si uvodoma postavila temeljno tezo in raziskovalni vprašnji:

Meja med izrazoma legitimnosti in legalnosti je zelo tanka, saj se pojma prekrivata in hkrati dopolnjujeta. Ali lahko v konkretnem primeru napada NATA na ZRJ leta 1999 sploh govorimo o legalnem aspektu napada, saj se je zgodil napad brez mandata VS ZN in ali so z napadom kršili načela in norme mednarodnega prava, kot so načelo mirnega reševanja sporov in prepoved uporabe sile? V kolikšni meri lahko v konkretnem primeru govorimo o legitimnem aspektu in varovanju človekovih pravic, kot zadostnem pogoju za intervencijo v smislu ohranjanju mednarodnega miru in varnosti?

Neizpodbitno dejstvo je, da je NATO interveniral na ozemlju suverene države, brez predhodnega mandata oziroma avtorizacije VS ZN. Kljub sprejetim resolucijam ZN, ki so poudarjale zaskrbljenost stanja in obsojale dogajanja na območju, niso pa dopuščale silovite intervencije, se je NATO odločil za unilateralno posredovanje z zračnimi napadi na ZRJ. Pravno podlago si je NATO osnoval na sprejetih Resolucijah VS ZN, ki so obsojale

alarmantno dogajanje na območju, in so bile tako po mnenju NATO-vih držav zadosten razlog za intervencijo. Države članice NATA in podporniki intervencije so zagovarjali napad na temelju humanitarne intervencije. Večina mednarodnih pravnikov meni, da humanitarna intervencija z uporabo sile in brez predhodne privolitve primernega legitimnega telesa (VS ZN), ni legalna. VS ZN dopušča legitimno uporabo sile na podlagi VII. poglavja UL ZN, vendar samo v primeru resne grožnje mednarodnemu miru in stabilnosti, ne pa samo na podlagi humanitarnih ciljev. Dejstvo je, da ne obstaja nikakršen mednarodni legalni instrument, ki bi predpisal humanitarno intervencijo z vojaškimi cilji, zato tudi zagovarjanje legalnosti na osnovi humanitarne intervencije ni mogoče. Legalnemu vidiku humanitarna intervencija torej ni zadostila. Intervencija je povzročila temeljne kršitve ciljev in načel UL ZN, kot krovne dokumenta mednarodne skupnosti, ki morajo spoštovati vse članice. Napad NATA je povzročil kršitev: (a) o načelu suverene enakosti vseh svojih članov (1. poglavje, 2. člen, 1. odstavek UL ZN) in o načelu (b) prepovedi uporabe sile proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države (1. poglavje, 2. člen, 4. odstavek UL ZN). Prav tako je intervencija kršila tudi omenjena temeljna načela Deklaracije 7. načel in Helsinške sklepne listine. Glede na prizadevanja mednarodne skupnosti pa intervencija ni v celoti kršila načela mirnega reševanja sporov (1. poglavje, 2. člen, 3. odstavek UL ZN), saj se je zavzemala za konstruktivni sporazum med sprtima stranema. Po mnenju NATO-vih držav je izrabila vsa ostala diplomatska sredstva, vendar načela ni spoštovala do konca.

Kljub temu, da je dovoljena uporaba sile samo v primeru hujše grožnje ali kršitve miru in agresivnih dejanj, so v kasnejših sporih začeli ZN uporabljati termin, grožnja miru, zelo široko. V primeru visoke humanitarne nujnosti, kot na primer genocid, množični poboji in izgoni, je tako koncept suverenosti potisnjen v ozadje. Suverenost države prinaša določene obveznosti do državljanov. Če država teh obveznosti ne spoštuje, imajo druge države moralno in legalno pravico do intervencije. V ZN se pojavlja problem, ker človekove pravice in suverenost države ne moreta soobstajati. Vaclav Havel pravi, da je bil NATO-v napad na ZRJ mejnik v mednarodnih odnosih in eden prvih vidikov k zameglitvi meje med legitimnostjo in legalnostjo. Prvi primer, ko so bile človekove pravice (kosovskih Albancev) postavljene na prvo mesto in pred suvereno enakostjo držav (Havel v Chomsky 1999, 87–88). Kosovo je indikator, da bodo v prihodnjih obdobjih človekove pravice in posamezniki pomembnejši od države. Kosovo je imel velik vpliv tudi na ICISS. Komisija je predlagala, da se odmaknejo od

koncepta pravica do intervencije (*right to intervene*) in se približajo konceptu odgovornost zaščititi (*responsibility to protect*).

Uradno je bil cilj zračnega napada ustaviti etnično čiščenje nad kosovskimi Albanci, s čimer so upravičevali legitimnost napada. Namesto, da bi napad povzročil končanje etničnega čiščenja in končanje kršenja človekovih pravic, je dejansko povzročil veliko humanitarno katastrofo. V nekaj tednih je bilo ubitih, odpeljanih s svojih domov v begunske kampe in notranje razseljenih na tisoče kosovskih prebivalcev. Določeni avtorji menijo, da je kolateralna škoda logična posledica intervencije (npr. Walzer), medtem ko drugi v tem vidijo neprimerno uporabo proporcionalnega kriterija humanitarne intervencije (Evans in Sahnoun, Wheeler, Scuhue). Moralnost oziroma legitimnost napada je bila upravičena z dejstvom, da je imela begunska kriza zaradi etničnega čiščenja takojšnje negativne posledice v jugovzhodni Evropi: s humanitarno situacijo na območju, nadaljevanjem grožnje miru, nestabilnostjo in nevarnostjo v regiji in naraščajočim kršenjem človekovih pravic, ki so bile grobo obsojene že v sprejetih resolucijah. Na podlagi omenjenega, podporniki legitimnega vidika menijo, da je intervencija uresničila glavne cilje UL ZN, in sicer: varovanje mednarodnega miru in varnosti (1. poglavje, 1. člen, 1. odstavek UL ZN) ter varovanje človekovih pravic (1. poglavje, 1. člen, 3. odstavek UL ZN), ne glede na zgoraj omenjene kršitve mednarodnega prava in dejstva, da humanitarna intervencija zakonsko ni opredeljena. Kot dokaz in podporo so uporabili tudi Splošno deklaracijo o človekovih pravicah (2. in 5. člen), ki zagotavlja varovanje človekovih pravic ne glede na ozemlje, raso, spol, vero itd. Najpomembnejši kriterij upravičenosti legitimnega vidika je zagotovo humanitarna nujnost (Walzer, Chatterjee in Schiend, Weissman), pri čemer Wheeler in Seybolt dodajata tudi viden uspeh intervencije. Na drugi strani pa določeni avtorji menijo, da zahodne države velikokrat izrabijo humanitarno intervencijo in varovanje človekovih pravic v svoj prid, za dosego svojih lastnih interesov (Johnson, Fisk, Chomsky, Roberts). Zanimivo dejstvo je, da določeni avtorji, ki jih štejemo med podpornike legitimne intervencije, v določenih trenutkih vzbujajo dvom o NATO-vih posredovalnih interesih, zaradi ponovne vzpostavitve kredibilnosti NATA in zaradi lastnih interesov ter želje po dosegu pomembne vloge na ozemlju tega dela sveta.

Koncept suverene enakosti držav ima v zadnjem času hierarhično nižjo stopnjo, glede na človekove pravice. Na drugi strani pa se je koncept človekovih pravic razširil in postal eden

poglavitnih ciljev mednarodne skupnosti. Kot sem že omenila, je varovanje človekovih pravic postala prioriteta v razmerju do suverenosti držav. Nobenega dejanja ne moremo definirati črno-belo. Vedno je potrebno upoštevati tudi stranske dejavnike. Tako ima tudi legitimni vidik več nivojev, pri čemer je po mnenju analiziranih avtorjev, najpomembnejši kriterij humanitarne nujnosti. Glavni argument legitimnosti – humanitarna nujnost – je bil v konkretnem primeru zagotovo izpolnjen. Ne moremo z gotovostjo trditi, da je intervencija spoštovala legitimni vidik na vseh nivojih. Zagotovo je intervencija preprečila nadaljevanje kršitve človekovih pravic in zamejitve konflikta na širše območje v regiji, ne glede na morebitne skrite NATO-ve interese. Mednje bi lahko uvrstili: ponovno vzpostavitev kredibilnosti NATA, strah pred ponovnim neuspehom in prepočasnim odzivanjem na situacijo, izrabo VS ZN za doseganje lastnih ciljev in interesov. NATO je Miloševiću zagrozil ukrepanje z uporabo sile. Če te grožnje ne bi spoštoval, bi postal poraženec in izgubil kredibilnost. Te razloge, kritiki legitimnosti in legalnosti, vidijo kot del skritih interesov zveze NATO. Iz analize vidimo, da je imel NATO resnično velik interes v tem delu Evrope. Ne glede na morebitne skrite interese, je NATO zamejil konflikt, na podlagi sprejetih resolucij, ki so predstavljale osnovo za intervencijo krizne situacije na območju. S tem je zadostil enemu izmed glavnih kriterijev legitimnega vidika humanitarne intervencije. Vsako posredovanje prinese tudi negativne posledice. Pomembno je, da so te posledice manjše kot posledice neinterveniranja in nadaljnje kršenje osnovnih humanitarnih pravic.

Dejstvo je, da je na ozemlju obstajala humanitarna kriza, ki bi lahko brez posredovanja povzročila še hujše negativne posledice. Dejstvo je tudi, da bi pravočasna pozornost mednarodne skupnosti morda preprečila bombardiranje. Nadalje dejstvo je, da je mednarodna skupnost skušala rešiti tedanje stanje po mirni poti, vendar neuspešno. Prav tako je dejstvo, da je selektivno interveniranje zelo sporno z vidika legitimnosti. Zadnje dejstvo je, da NATO ni imel mandata VS ZN, ki bi mu omogočil legalno podporo pri posredovanju.

Meja med legitimnostjo in legalnostjo je torej izredno tanka. Izraza sta med seboj tesno povezana in se medsebojno dopolnjujeta. Legalni vidik je izredno jasno formalno stanje, medtem ko legitimni vidik različni avtorji razumejo v drugačni luči. Na podlagi predstavljenih kriterijev in dejstev, avtorji do danes niso prišli do homogenega zaključka, ki bi intervencijo skladno opredelila z legalnega in legitimnega vidika. Epilog intervencije je sprejela IICK.

IICK je zaključila, da je bila NATO-va intervencija »legitimna, vendar nelegalna glede na obstoječe pravo«. V konkretnem primeru lahko odgovorimo na zastavljeni raziskovalni vprašanji, in sicer: na podlagi znanih dejstev, mnenj avtorjev, analize legalnega in legitimnega vidika zaključimo, da je napad brez avtorizacije VS ZN kršil temeljna načela in norme mednarodnega prava. Med njimi je načelo prepovedi uporabe sile in suverene enakosti držav. Posledično torej ne moremo govoriti o legalnem aspektu napada. Na območju je bilo prisotno kršenje človekovih pravic in s tem humanitarna kriza. Legitimni argument temelji na več kriterijih, ki so potrebni za aktivacijo upravičenosti, poleg tega, da je VS ZN ustvaril pravno podlago, ki je legitimirala intervencijo. NATO je zadostil glavnemu kriteriju humanitarne nujnosti in tako legitimiral upravičenost napada na podlagi varovanja človekovih pravic, v smislu ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. Legitimni aspekt in varovanje človekovih pravic sta torej zadostna pogoja za intervencijo, v smislu ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. To nakazuje tudi dejstvo, da NATO po intervenciji ni odgovarjal nikakršnim pravnim posledicam oziroma sankcijam. Zavedati se moramo, da legitimnost nima enotne pravno-formalno sprejete definicije, kar omogoča posameznim akterjem, da si sami razlagajo meje legitimnosti. Z dobro retoriko lahko upravičijo legitimni aspekt posredovanja.

Če je Milošević resnično premagan človek, bi morali vsi ostali »Miloševići« po svetu premisliti o svojih načrtih, saj sedaj ni mesta na Zemlji, kjer ne bi mogli izpostaviti in definirati enakih grozovitih dejanj, kot so jih pretrpeli prebivalci Kosova. S tem mislim povedati, da se noben racionalni voditelj ne bo odločil za takšne zločine, ki so povzročili takšno kazen. Novi svetovni red (New World Order) je danes varnejši, kot pa je bil pred začetkom bombnih napadov (Chomsky 1999, 120).

7 LITERATURA

1. Allin, H. Dana. 2002. *NATO's Balkan Interventions*. New York: Oxford University Press.

2. Becker, Richard. 1999. *The Rambouillet Accord: A Declaration of War Disguised as a Peace Agreement*. Dostopno prek: <http://www-personal.umich.edu/~lormand/agenda/9905/16.pdf> (20. maj 2013).
3. --- 2014. *The Rambouillet Accord: Pretext for a War of Aggression*. Dostopno prek: http://www.iacenter.org/warcrime/22_rambo.htm (3. oktober 2014).
4. Berdal, Mats in Spyros Economides. 2007. *United Nations Interventionism 1991 – 2004*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Bideleux, Robert. 1998. *Kosovo's Conflict*. Dostopno prek: <http://www.historytoday.com/robert-bideleux/kosovos-conflict> (15. oktober 2014).
6. Bisset, James. 2000. *History of Western Interference in the Balkan*. Dostopno prek: <http://www.deltax.net/bissett/history.pdf> (24. maj 2013).
7. Blitz, K. Brad. 2006. *War and Change in the Balkans: Nationalism, Conflict and Cooperation*. New York: Cambridge University Press.
8. Carment, David in Albrecht Schnabel. 2003. *Conflict Prevention: Path to Peace or Grand Illusion?* Japan: United Nations University Press.
9. CBS Worldwide. 1999. *Kosovo Peace Was A Tall Order*. Dostopno prek: <http://www.cbsnews.com/news/kosovo-peace-was-a-tall-order/> (6. september 2014).
10. Chatterjee, D. in D. Schied. 2003. *'Introduction' in Ethics and Foreign Intervention*. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Chomsky, Noam. 1993. *Humanitarian Intervention*. Dostopno prek: (<http://www.chomsky.info/articles/199401--02.htm>) (11. avgust 2014).
12. --- 1999. *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*. London: Pluto Press.
13. --- 2000. *A New Generation Draws the Line: Kosovo, East Timor and the Standards of the West*. London: Verso.
14. Clark, Ian. 2005. *Legitimacy in International Society*. Oxford: Oxford University Press.

15. Council on Foreign Relations. 2014. *The Dilemma of Humanitarian Intervention*. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/humanitarian-intervention/dilemma-humanitarian-intervention/p16524> (3. november 2014).
16. Daalder, H. Ivo. 2007. *Beyond Preemption: Force and Legitimacy in a Changing World*. Dostopno prek: http://www.brookings.edu/~media/research/files/articles/2007/7/human%20rights%20rice/07_human_rights_rice.pdf (5. avgust 2014).
17. DiPrizio C., Robert. 2002. *Armed Humanitarians: U.S. Interventions from Northern Iraq to Kosovo*. Baltimore; London: The Johns Hopkins University Press.
18. Doyle. W. Michael. 2006. *Sovereignty and Humanitarian Military Intervention*. Dostopno prek: https://www.princeton.edu/~pcglobal/conferences/normative/papers/Session5_Doyle.pdf (17. oktober 2014).
19. Encyclopedia Britannica. 2014. *Kosovo Conflict*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1380469/Kosovo-conflict> (18. september 2014).
20. Fierke, M. K. 2005. *Diplomatic Interventions: Conflict and Change in a Globalizing World*. Great Britain: Palgrave Macmillan.
21. Globalsecurity. 2014. *Operation Allied Force*. Dostopno prek: http://www.globalsecurity.org/military/ops/allied_force.htm (9. november 2014).
22. Henriksen, Dag. 2007. *NATO's Gamble: Combining, Diplomacy and Airpower in the Kosovo Crisis*. Maryland: Naval Institute Press.
23. Herrig, Eric. 2001. *From Rambouillet to the Kosovo Accords: NATO's War against Serbia and Its Aftermath*. London: Frankkass.
24. Holzgrefe, J. L. in Robert O. Keohane. 2003. *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge: Cambridge University Press.
25. Human Rights Watch Report. 1999. *Yugoslav Forces Guilty Of War Crimes In Racak, Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/reports/1999/kosovo/Obrinje6-07.htm> (3. november 2014).

26. Ignatieff, Michael. 2001. *Virtual War: Kosovo and Beyond*. London: Vintage.
27. Independent International Commission on Kosovo. 2000. *Kosovo Report*. Oxford: Oxford University Press.
28. International Commission on Intervention and State Sovereignty. 2001. *The Responsibility to Protect*. Ottawa: International Development Research Centre.
29. International Law Commission. 2001. *Responsibility of States for internationally wrongful acts*. Dostopno prek: http://www.eydner.org/dokumente/darsiwa_comm_e.pdf (3. november 2014).
30. Jakelj, Jernej, Katarina Španić, Marjana Pšeničnik in Špela Marinko – Čeh. 2010. *Raziskovanje humanitarne prava*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
31. Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Judah, Tim. 2000. *Kosovo: War and revenge*. London: Yale University Press.
33. Kaufman, P. Joyce. 2002. *NATO and the Former Yugoslavia: Crisis, Conflict and the Atlantic Alliance*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
34. Keridis, Dimitris in Robert L. Pfalzgraff. 2000. *NATO and Southeastern Europe: Security Issues for the Early 21st Century*. USA: Brassey's.
35. Lon, L. Fuller. 1969. *The Morality of Law*. London: Yale University Press.
36. Lucarelli, Sonia. 2000. *Europe and the Breakup of Yugoslavia: A Political Failure in Search of a Scholarly Explanation*. The Hague: Kluwer Law International.
37. Military Technical Agreement - *Vojaško-tehnični sporazum*. 1999. Dostopno prek: <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> (2. november 2014).
38. Minić, Miloš. 2000. *Ratovi na Kosovu (1998/1999) i u Čečeniji (1994-1996)*. Sarajevo: Nacionalna i univerzitetaska biblioteka Bosne i Hercegovine.
39. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije. 2014. *Mednarodno pravo*. Dostopno prek:

- http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/mednarodno_pravo/ (26. september 2014).
40. Moir, Lindsay. 2002. *The Law of International Armed Conflict*. New York: Cambridge University Press.
 41. Nicholson, Michael. 2002. *International Relations: A Concise Introduction*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
 42. Norris, John. 2005. *Collision Course: NATO, Russia and Kosovo*. London: Praeger Publisher.
 43. North Atlantic Treaty Organization Headquarters. 2014. *Operation Joint Guardian*. Dostopno prek: <http://www.jfcnaples.nato.int/page71985853.aspx> (8. oktober 2014).
 44. North Atlantic Treaty Organization. 2014. *The Kosovo Air Campaign*. Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49602.htm (20. oktober 2014).
 45. Nye, S. Joseph Jr. 1997. *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*. New York: Longman.
 46. Orrico, Garcia Debora. 2009. *Kosovo*. Dostopno prek: http://fride.org/uploads/Cap5_Kosovo_ENG_oct9.pdf (19. oktober 2014).
 47. OSCE. 2014. *Who we are*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/who> (25. oktober 2014).
 48. Pattison, James. 2010. *Humanitarian Intervention & The Responsibility to Protect*. United Kingdom: Oxford University Press.
 49. Patty, W. John in Elizabeth Maggie Penn. 2010. *A Social Choice Theory of Legitimacy*. Dostopno prek: <http://patty.wustl.edu/papers/PattyPennLegitimacy.pdf> (11. oktober 2014).
 50. PBS. 2014. *A Kosovo Chronology*. Dostopno prek: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/kosovo/etc/cron.html> (14. oktober 2014).
 51. Pirjevec, Jože. 2003. *Jugoslovanske vojne: 1991 – 2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

52. Polity.co.uk. 2010. *NATO and Operation Allied Force*. Dostopno prek: https://www.polity.co.uk/up2/casestudy/NATO_and_Operation_Allied_Force.pdf (8. september 2014).
53. Porter, Martin. 2002. *A Study of a Web Quotation*. Dostopno prek: <http://tartarus.org/martin/essays/burkequote.html> (8. avgust 2014).
54. Princeton University. 2014. *Rambouillet Agreement*. Dostopno prek: https://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Rambouillet_Agreement.html (11. oktober 2014).
55. Reliefweb.int. 1998. *Russia Threatens To Veto UN Kosovo Resolutions On Use Of Force*. Dostopno prek: <http://reliefweb.int/report/serbia/russia-threatens-veto-un-kosovo-resolution-use-force> (3. oktober 2014).
56. Rianovosti. 2014. Russia threatens to veto UN Kosovo Resolution – dept. FM. Dostopno prek: <http://en.ria.ru/russia/20070424/64272686.html> (8. september 2014).
57. Rieff, David. 2011. *Humanitarian Intervention*. Dostopno prek: <http://www.crimesofwar.org/a-z-guide/humanitarian-intervention/> (25. oktober 2014).
58. Roberts, Adam. 1999. *NATO's »Humanitarian War« Over Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/NATOhumanitarian.pdf> (20. oktober 2014).
59. Saariuloma, Katariina. 2004. *Operation Allied Force: A Case Of Humanitarian Intervention?* Dostopno prek: Dostopno prek: <file:///G:/OAF%20-%20ang%20%C4%8Dlanek.pdf> (4. november 2014).
60. Sancin, Vasilka, Dominika Švarc in Matjaž Ambrož. 2009. *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
61. Savin, Jogan. 1997. *Mednarodno vojno/humanitarno pravo*. Ljubljana: Center vojaških šol MORS.
62. Schwarz, Peter. 1999. *Rambouillet Accord Foresaw The Occupation of all Yugoslavia*. Dostopno prek: <http://www.wsws.org/en/articles/1999/04/yugo-a14.html> (4. september 2014).

63. Security Council. 1998a. *Resolution 1160*, S/RES/1160/1998. Dostopno prek: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm> (25. maj 2013).
64. --- 1998b. *Resolution 1199*, S/RES/1199/1998. Dostopno prek: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/kos%20SRES1160.pdf> (30. maj 2013).
65. --- 1998c. *Resolution 1203*, S/RES/1205/1998. Dostopno prek: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/kos%20SRES1203.pdf> (25. maj 2013).
66. --- 1999. *Resolution 1244*, S/RES/1244/1999. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (25. maj 2013).
67. Seybolt, Taylor. 2007. *Humanitarian Military Intervention*. Oxford: Oxford University Press.
68. Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2014. *Intervencija*. Dostopno prek: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=intervencija&hs=1 (15. oktober 2014).
69. *Splošna deklaracija človekovih pravic*. 1948. Dostopno prek: <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/slv.htm> (25. Junij 2014).
70. Stalno predstavništvo RS pri mednarodnih organizacijah na Dunaju. 2014. *Organizacija za varnost in sodelovanje*. Dostopno prek: <http://dunaj.predstavnistvo.si/index.php?id=996> (29. oktober 2014).
71. Standard Encyclopedia of Philosophy. 2014. *The Pure Theory of Law*. Dostopno prek: <http://plato.stanford.edu/entries/lawphil-theory/#BasNor> (5. november 2014).
72. Suchman, C. Marc. 1995. *Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches*. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/258788?uid=3739008&uid=2&uid=4&sid=21104495082681> (14. oktober 2014).
73. Temes, Peter S. 2003. *The Just War: An American Reflection of War in Our Time*. Chicago: Ivan R. Dee.

74. Teršek, Andraž. 2008. *Schmittova teorija legalnosti in legitimnosti*. Dostopno prek: <http://revus.revues.org/646> (25. avgust 2013).
75. --- 2009. *Ustavna demokracija in konstitucionalizem; evropska izhodišča in onkraj njih*. IAM: Univerza na Primorskem.
76. The Center for Peace in the Balkans. 2000. *Kosovo and Human Rights*. Dostopno prek: <http://www.balkanpeace.org/index.php?index=article&articleid=13755> (25. avgust 2013)
77. The Human Rights Watch. 2000. *The Crisis in Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/reports/2000/nato/Natbm200-01.htm> (21. maj 2013).
78. The Princeton Encyclopedia. 2014. *Legitimacy*. Dostopno prek: <http://pesd.princeton.edu/?q=node/255> (18. september 2014).
79. Tilling, V. Matthev. 2004. *Refinements to Legitimacy Theory in Social and Environmental Accounting*. Dostopno prek: <http://www.flinders.edu.au/sabs/business-files/research/papers/2004/04-6.pdf> (12. september 2014).
80. Tomes, Robert. 2000. *Operation Allied Force and the Legal Basis for Humanitarian Interventions*. Dostopno prek: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/00spring/tomes.htm> (4. november 2014).
81. Türk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV Založba.
82. United Nations Information Service. 2014. *Mednarodno pravo*. Dostopno prek: <http://www.unis.unvienna.org/unis/sl/topics/international-law.html> (4. maj 2013).
83. United Nations Peacemaker. 2014. *Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo (Rambouillet Accord)*. Dostopno prek: <http://peacemaker.un.org/kosovo-rambouilletagreement99> (2. september 2014).
84. United Nations. 1999. *Security Council Rejects Demand for Cessation of Use of Force against Federal Republic of Yugoslavia*. Dostopno prek: <http://www.un.org/press/en/1999/19990326.sc6659.html> (5. avgust 2014).

85. United Nations. General Assembly. 1970. *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in Accordance with the Charter of the United Nations* – Deklaracija načel mednarodnega prava glede prijateljskih odnosov in sodelovanja med državami v skladu z UL OZN, Resolucija 2526 A/RES/25/2625, sprejeta 24. oktobra 1970. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm> (21. julij 2014).
86. US Department of State. Office of the Historian. 2014. *The Kellogg-Briand Pact*. Dostopno prek: <https://history.state.gov/milestones/1921-1936/kellogg> (8. avgust 2014).
87. Uslegal.com. 2014. *Par in Parem non Habet Imperium*. Dostopno prek: <http://definitions.uslegal.com/p/par-in-parem-non-habet-imperium/> (18. avgust 2014).
88. Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/intro.shtml> (25. maj 2013).
89. Vann, Bill. 1998. *The Holbrooke-Milosevic agreement on Kosovo*. Dostopno prek <http://www.wsws.org/en/articles/1998/10/koso-o20.html> (9. november 2014).
90. Walsum, Van Peter. 2014. *Peter Van Walsum Talks About Interventions in 1999: Kosovo and East Timor*. Dostopno prek: <http://www.nvvn.nl/2014/10/29/vanwalsum-kosovo-east-timor/> (17. september 2014).
91. Walzer, Michael. 2000. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument With Historical Illustrations*. New York: Basic Books.
92. --- 2004. *Arguments about War*. New Haven: Yale University Press.
93. Weller, Marc. 1999. *The Rambouillet Conference on Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/International%20Affairs/Blanket%20File%20Import/inta069.pdf> (12. september 2014).
94. --- 2008. *Peace lost – The Failure of Conflict Prevention in Kosovo*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
95. Weymouth Anthony in Atanley Hanig. 2001. *The Kosovo Crisis. The last American War in Europe?* Great Britain: Pearson Education.

96. Wheeler, J. Nicholas. 2002. *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford: Oxford University Press.
97. Wilcoxon, Andy. 2006. *The Racak Massacre: KLA Had Been Planning To Fabricate Serbian Crimes*. Dostopno prek: <http://www.globalresearch.ca/the-1999-racak-massacre-kla-had-been-planning-to-fabricate-serbian-crimes/1836> (6. september 2014).
98. Wise, Laura. 2013. *Was NATO's Intervention in Kosovo in 1999 'Just'?* Dostopno prek: <http://www.e-ir.info/2013/06/21/was-natos-intervention-in-kosovo-in-1999-just/> (18. junij 2014).
99. Wordpress.com. 2000. *NATO Bombing Trail in Belgrade*. Dostopno prek: <http://arirusila.files.wordpress.com/2008/07/natotrail1.pdf> (2. maj 2013).
100. --- 2009. *NATO's Intervention in Kosovo as »Illegal but Legitimate» - An Essay*. Dostopno prek: <http://randomcrusader.wordpress.com/2009/02/19/natos-intervention-in-kosovo-as-illegal-but-legitimate-an-essay/> (15. junij 2014).